

Rechtskundig Weekblad

Vereniging zonder winstgevend doel

Verschijnt elke zondag

Abonnementsprijs: 600 F per jaar

Postchekrekening nr. 3185.22

Beheer en Redactie: Mr. René VICTOR, Justitiestraat, 21, Antwerpen

Rechtsgevolgen van de overbrenging naar België van een buitenlandse vennootschap (conclusies voor Cass. 12 nov. 1965)

door Prof. F. DUMON, advocaat generaal bij het Hof van Cassatie

Op 12 november 1965 heeft het Hof van Cassatie een arrest uitgesproken waarin belangrijke rechtsvragen werden opgelost in verband met de nationaliteit van vennootschappen en het voortbestaan van de rechtspersoonlijkheid van een N.V. die in de loop van haar bestaan haar hoofdzetel naar België overbrengt, en meteen aan de Belgische wetgeving is onderworpen. Dit arrest verschijnt in dit nummer.

De redactie heeft het voorrecht ook de gelijkkluidende conclusies van het Openbaar Ministerie te kunnen publiceren. Wegens hun omvang en hun grote betekenis voor de evolutie van het vennootschappenrecht en het internationaal privaatrecht worden deze conclusies als hoofdartikel in dit nummer opgenomen.

De Redactie.

* * *

Cassatie, 1e Kamer. — 12 november 1965.

Conclusie van advocaat generaal F. Dumon

Uit het bestreden arrest blijken de volgende feiten.

In 1926 vergde de ontwikkeling van de brouwerijen van Mechelen en Boom, toebehorende aan de familie Lamot, het aantrekken van nieuwe kapitalen.

De toestand van de kapitaalmarkt in België noopte de familie ertoe zich tot de Engelse kapitalen te wenden.

Een vennootschap, geregeld naar Engels recht, werd op 20 oktober 1927 te Londen opgericht en overeenkomstig dat recht geïmmatriculeerd (incorporated) onder de benaming «Lamot Ltd Incorporated under the Companies Art. 1908 to 1917, Brewers». Bij de oprichting van deze vennootschap vormden de Britse aandeelhouders een aanzienlijke meerderheid (69% in 1928-1929).

De statuten bepaalden dat de maatschappelijke zetel in Engeland gevestigd was, maar dat het maatschappelijk doel was het beroep van brouwer in België of elders uit te oefenen.

Tussen de oprichting van de vennootschap en het jaar 1932 vergaderde de raad van beheer (board of directors) tot 27 maal toe te Londen en vijf algemene vergaderingen van de aandeelhouders werden in dezelfde stad gehouden. Tot de raad van beheer behoorden tot in 1932 vier en daarna drie Britse beheerders, terwijl de Belgische groep door Louis en Julien Lamot vertegenwoordigd was.

De boeken werden gehouden en bewaard op de maatschappelijke zetel te Londen en de balansen en verlies- en winstrekeningen werden jaarlijks te Londen gepubliceerd na onderzoek door een chartered accountant.

De aandelen van de vennootschap werden steeds en werden nog op de datum van het bestreden arrest op de Stock Exchange te Londen genoteerd en verhandeld.

Het arrest beslist, en deze beslissing wordt niet aangevallen, «dat derhalve feitelijk vaststaat dat kwestieuze vennootschap niet op fictieve wijze of tot ontduiking van Belgische wetten maar wel om een beroep te doen op Britse kapitalen te Londen opgericht werd onder de vorm van een vennootschap van Engels recht aan de Engelse wetgeving onderworpen».

Een buitengewone algemene vergadering der aandeelhouders, te Londen op 15 februari 1932 gehouden, ingevolge de Engelse wetsbepalingen, beslist «zeker niet de Engelse vennootschap te ontbinden maar wel de voornaamste zetel (Head office) van de vennootschap van Engeland naar België over te brengen».

De oorspronkelijke eis (van 23 mei 1959) van Willy Lamot strekt ertoe te horen zeggen, dat de vennootschap Lamot limited, die «van een type is dat overeenstemt, in Engels recht, met de naamloze vennootschap van Belgisch recht», onderworpen is aan de Belgische wet (art. 197 van de samengeschatelde wetten op de handelsvennootschappen) en dat zij dienvolgens overeenkomstig art. 102 van dezelfde wetten sedert 20/25 oktober 1957 ontbonden is, en «voor zoveel als nodig haar ontbinding te horen uitspreken en bevelen».

Het bestreden arrest beslist, dat de vennootschap

bij toepassing van bedoeld artikel 102 nog niet als ontbonden kan aangezien worden en dat derhalve de eis ongegrond blijkt. Het steunt deze beslissing op de volgende gronden :

1) bij toepassing van art. 197 van de samengeschaakte wetten is de vennootschap vanaf 15 februari 1932 aan de Belgische wetten onderworpen,

2) deze onderwerping heeft plaats zonder retro-activiteit,

3) de dertigjarige termijn, voorgeschreven door art. 102, kon derhalve slechts ingaan op 15 februari 1932 en was niet verstreken op 23 juni 1959, de datum van het inleidend exploit; de vennootschap werd overigens regelmatig verlengd voor een termijn van 30 jaar vanaf 6 februari 1962 door een beslissing van de buitengewone algemene vergadering.

4) de overbrenging van Londen naar Mechelen « van de hoofdzetel van deze vennootschap naar Engels recht heeft niet tot noodzakelijk gevolg gehad de oorspronkelijke vennootschap te zien ontbinden en de totstandkoming van een nieuwe vennootschap; dat zulks noch uit de bepalingen van de Engelse wetgeving noch van de Belgische wet voortvloeit; dat het Engels recht toelaat de hoofdzetel naar het buitenland over te dragen zonder dat enige afbreuk werd gemaakt van het bestaan van de rechtspersoon »,.

5) « noch de stemming die plaats had te Londen, noch de gedane publicaties impliceerden de wil een nieuw juridisch wezen tot stand te zien komen ... dat die beslissing de essentie van de vennootschap niet raakte ... ».

Vóór het Hof van beroep had de Vennootschap Lamot limited in *hoofdzak* conclusies genomen, strekkende tot wijziging van het vonnis van de eerste rechter (hetwelk ook beslist had : 1) dat de vennootschap aan het Engels recht onderworpen bleef tot in 1932, 2) dat sinds dit jaar dezelfde rechtspersoon onderworpen was aan het Belgisch recht, 3) dat de termijn van 30 jaar pas begon te lopen vanaf 1932, 4) dat derhalve de oorspronkelijke eis ongegrond was) « in de mate waarin het beslist heeft dat bij toepassing van art. 197 der gecoördineerde wetten de Vennootschap Lamot limited onderworpen was aan de Belgische wet vanaf februari 1932 » en te zeggen voor recht dat de Vennootschap Lamot limited heden nog steeds een vennootschap naar Engels recht is, onderworpen aan de Belgische wet in de perken slechts van art. 198 der gecoördineerde wetten en dientengevolge de oorspronkelijke eis ongegrond te verklaren ».

Subsidair concludeerde de vennootschap tot bevestiging van het vonnis a quo.

De conclusies primair genomen, steunden op de volgende overwegingen :

1) art. 197 van de gecoördineerde wetten is niet van toepassing op de vennootschappen die regelmatig in het buitenland en overeenkomstig een vreemd recht opgericht werden en die hun hoofdzetel aldaar oorspronkelijk gevestigd hebben. Dergelijke vennootschappen blijven aan bedoeld vreemd recht onderworpen, zelfs na verplaatsing van hun hoofdzetel naar België en derhalve blijft, ten deze, art. 102 van bedoelde wetten vreemd aan de juridische toestand van de vennootschap Lamot limited,

2) in de stelling zelf van appellant (Willy Lamot) zou de overbrenging van de hoofdzetel van Londen naar Mechelen noodzakelijk tot gevolg hebben de ontbinding van de oorspronkelijke vennootschap en de *totstandkoming van een nieuwe vennootschap*; « dat inderdaad elke beslissing die een essentieel element van een handelsvennootschap wijzigt, de ontbinding

van die vennootschap en de *totstandkoming* van een nieuw juridisch wezen, afzonderlijk van de oorspronkelijke vennootschap, medebrengt ».

Het arrest van het Hof van beroep te Brussel wordt door twee voorzieningen bestreden : die van Willy Lamot en die van de Vennootschap Lamot Limited.

Zij dienen samengevoegd te worden (art. 2 van het besluit van 15 maart 1815).

De voorziening van Willy Lamot.

In het voorgestelde enige middel, in drie onderdelen gesplitst, worden de volgende grieven naar voren gebracht :

a) het zou tegenstrijdig zijn, enerzijds vast te stellen dat de rechtspersoonlijkheid van de vennootschap in 1927 tot stand is gekomen, en anderzijds te beslissen dat de duur van 30 jaar, door artikel 102 van de samengeschaakte wetten bepaald, pas in 1932 een aanvang genomen heeft;

b) vermits sinds 1927 tot op het tijdstip van de uitspraak van het bestreden arrest de vennootschap steeds dezelfde rechtspersoon uitmaakte en het derhalve niet gaat om twee rechtspersonen die elkaar in het jaar 1932 opgevolgd hebben, diende er beslist te worden dat de termijn van 30 jaar, bepaald door artikel 102 der gecoördineerde wetten, in 1927 een aanvang genomen had vermits artikel 197 van bedoelde wetten geen onderscheid maakt « in het bestaan van een vennootschap tussen de periode gedurende welke zij haar hoofdzetel in het buitenland had en de periode tijdens dewelke deze zetel zich in België bevond »;

c) « het beperken tot dertig jaar van de duur van de vennootschap is noch in tegenstelling met de wil van de wetgever noch met het principe van de niet terugwerkende kracht van de wetten ».

De vennootschap betoogt in haar memorie van antwoord, dat het arrest terecht beslist heeft dat de bepalingen van artikel 102 van de gecoördineerde wetten slechts van toepassing zijn vanaf het tijdstip waarop de hoofdzetel van de vennootschap naar België overgebracht werd, zodat het 2de en 3de onderdeel haar inziens naar recht falen.

Maar zij preciseert dat, in geval het Hof « de door het middel ontwikkelde stelling moest bijtreden — quod non — dan nog het motief van het arrest, bij onderstelling verkeerd, (zou) moeten vervangen (worden) door een motief hieruit afgeleid dat de verandering van nationaliteit van de vennootschap op 15 februari 1932, het tot stand komen op deze datum heeft medegebracht van een nieuw zedelijk lichaam, met dit gevolg dat de termijn van 30 jaar door artikel 102 van de samengeschaakte wetten gesteld slechts op 15 februari 1932 aanvang heeft kunnen nemen ».

Ten slotte doet zij subsidiair gelden, dat, zo het Hof, « zou oordelen van deze principes geen toepassing te kunnen maken, het dan nog, in geval van inwilliging van aanleggers middel, de verbreking van het arrest van ambtswege (zou) moeten uitbreiden tot al de punten van de beslissing (N.B. hierin begrepen derhalve de vaststelling, dat de vennootschap steeds dezelfde rechtspersoon is en zulks vanaf 1927) bij toepassing van de theorie der niet onderscheidene punten ». Eiser (Willy Lamot) doet in dezelfde gedachten-gang gelden, dat het arrest definitief beslist heeft dat « de rechtspersoonlijkheid van de vennootschap Lamot Ltd. zonder onderbreking sedert 1927 heeft blijven bestaan ».

Ik ben zinnens, om de redenen waarvan het Hof straks kennis zal gelieven te nemen, te concluderen tot verwerping van de drie onderdelen van het middel, omdat ik van oordeel ben dat het dispositief, gesteund

op de gronden welke het Hof van beroep geeft, wettelijk is.

Derhalve lijkt het mij niet nodig te onderzoeken of, zoals verweerster meent, het arrest, ten opzichte van de uit te spreken vernietiging, geen onderscheiden dispositieven inhoudt.

Ik zal ook de gelegenheid hebben om aan te tonen, dat het bestreden dispositief geenszins wettelijk gerechtvaardigd behoeft verklaard te worden op grond van de juridische redenen welke verweerster voorstelt.

Nochtans dient hier onderzocht te worden, voor het geval het Hof mijn zienswijze niet zou delen, of enerzijds het bestreden arrest wel een werkelijk *dispositief* inhoudt luidens hetwelk de vennootschap sinds 1927 steeds *hetzelfde rechtssubject* gebleven is en of, anderzijds, dit werkelijk definitief beslist werd.

Dergelijk «dispositief» bestaat m.i. niet. Het Hof van beroep diende zich uitsluitend uit te spreken over de vraag of bij toepassing van *artikel 102 van de gecoördineerde wetten* op de handelsvennootschappen, de vennootschap al dan niet *ontbonden was*.

Zowel in de veronderstelling van het voortbestaan van dezelfde rechtspersoon vanaf 1927 tot op de dag van de uitspraak van het arrest als in de veronderstelling van het ontstaan van een nieuwe rechtspersoon vanaf het jaar 1927 (thesis van verweerster) en als, ten slotte, in een derde veronderstelling van de definitieve onthinding zonder vervanging door een nieuwe vennootschap in 1932 (die welke sinds dat jaar zou ontstaan zijn) zou de beslissing van het Hof van beroep dezelfde geweest zijn: de bepalingen van artikel 102 van de gecoördineerde wetten kunnen slechts in aanmerking genomen worden vanaf de dag van de overbrenging van de hoofdzetel naar België (1932).

Het valt overigens sterk te betwijfelen, of het Hof van beroep de beslissing van afwijzing van de vordering van eiser had mogen steunen op de overweging, dat er geen vennootschap meer bestond sinds 1932 en dat de ontbinding ervan in dit jaar was geschied.

Hierdoor zou het immers zijn beslissing gesteund hebben op een middel, vreemd aan de openbare orde, van ambtswege opgeworpen en door de conclusies van eiser tegengesproken (1).

De eventuele nietigheid van de vennootschap wegens de overbrenging van haar hoofdzetel naar België zou m.i. niet absoluter en meer van openbare orde zijn, ten opzichte van de vennoten, dan de nietigheden die voortvloeien uit de niet naleving van de vormen voorgeschreven voor de oprichting van een naamloze vennootschap.

Maar het Hof van beroep heeft zijn dispositief niet op een dergelijke grond gesteund.

De grond dat dezelfde rechtspersoon nog steeds bestond na de overbrenging van de hoofdzetel is, om de bovenaangeduide redenen geen van de gronden die de noodzakelijke steun van het dispositief zijn.

Hij kan derhalve niet beschouwd worden als een beslissing die het gezag van het gewijsde verkregen heeft.

Uw Hof kan steeds, ten deze, onderzoeken, op grondslag van de feitelijke vaststellingen van het bestreden arrest, of de vennootschap Lamot als rechtspersoon is blijven bestaan na de verplaatsing van de hoofdzetel.

Het betreft hier louter een rechtsvraag die eventueel noodzakelijk is om het voorgestelde middel te onderzoeken.

Ik zeg «eventueel» daar het Hof de voorziening zou kunnen verwerpen op grond van de eenvoudige beschouwing, dat, zelfs wanneer er zou moeten aangenomen worden dat de vennootschap verdwenen is, het

dispositief van verwerping van de oorspronkelijke vordering strekkende tot rechterlijke vaststelling dat, bij toepassing van bedoeld artikel 102, de vennootschap ontbonden is vanaf het jaar 1937, niettemin wettelijk gerechtvaardigd zou blijven.

Om de redenen welke ik reeds hierboven opgegeven heb, kan ook niet aangenomen worden dat in geval van inwilliging van het door eiser voorgestelde middel, de «beslissing» van het bestreden arrest, naar welke de vennootschap is blijven bestaan vanaf 1927 tot 1962, ten opzichte van de omvang van de uit te spreken vernietiging, een niet onderscheiden dispositief vormt.

Verweerster stelt voor de voorziening te verwerpen, maar op grond van de overweging dat het aangevallen dispositief wettelijk gerechtvaardigd is door een andere reden dan die welke door het bestreden vonnis gegeven wordt. Deze reden zou zijn, dat ten gevolge van de verplaatsing van de hoofdzetel een nieuwe vennootschap in 1932 ontstaan is, dat derhalve om *die reden* de door artikel 102 voorgeschreven termijn van 30 jaar pas in dat jaar is kunnen ingaan.

De opneming van een andere rechtsgrond, in plaats van die welke de bestreden beslissing heeft laten gelden, en die gelijk de alzo voorgedragen rechtsgrond bepaalde feiten veronderstelt vergt dat deze feiten door bedoelde beslissing vastgesteld zouden zijn. Dit is ten deze niet het geval.

Weliswaar schrijven sommige auteurs, dat, wanneer een vennootschap haar hoofdzetel naar het buitenland overbrengt, zij van rechtswege ontbonden is en dat er een nieuwe vennootschap ontstaat. Maar het spreekt m.i. van zelf dat zij hierbij ondervestaan dat een «nieuwe» vennootschap tot stand komt voor zoveel er, met deze bedoeling, iets in het land van de nieuwe zetel gedaan wordt; *oprichting*, overeenkomstig het recht van bedoeld land, van een nieuwe vennootschap (ondertekening van een akte, publicaties, enz.) ofwel aanpassing, indien nodig, van de statuten van de «gewezen» vennootschap aan dat recht, althans een handeling of feit waaruit kan blijken dat de vennoten zich op geldige wijze aan bedoeld recht onderwerpen.

Men zou immers niet ernstig kunnen staande houden, dat om het even welke vereniging of vennootschap die een rechtspersoon is, en die haar hoofdzetel naar België overbrengt, automatisch een onder het Belgisch recht staande rechtspersoon wordt, hoe haar statuten, de oogmerken van de vennoten, en welke de omstandigheden van overbrenging van de hoofdzetel, de bedrijvigheid en de handelingen van de vennoten en van de vennootschap naar ons grondgebieden, ook zijn.

Het bestreden arrest constateert dienaangaande niets of bijna niets. Het bewaart het stilzwijgen nopens de inhoud van de statuten der vennootschap Lamot limited, het bepaalt niet of het noodzakelijk was ze aan te passen aan sommige bepalingen van ons recht betreffende de naamloze vennootschap, of een dergelijke aanpassing geschiedde, en welke bekendmakingen in ons land gedaan werden. Het vermeldt slechts dat «publicaties gedaan werden» en dat op 6 februari 1962 de buitengewone algemene vergadering de vennootschap voor een termijn van 30 jaar verlengde.

Deze vermelding nopens «publicaties» die niet nader worden omschreven, volstaat natuurlijk niet opdat het verweermiddel van verweerster in aanmerking kan genomen worden en de aanduiding betreffende de verlenging van de vennootschap in 1962 is kennelijk vreemd aan bedoeld middel.

Overigens, het arrest zegt uitdrukkelijk dat de ven-

noten geenszins de wil hadden «een nieuw juridisch wezen tot stand te zien komen»; hetgeen de stelling van verweerster duidelijk tegensprekt.

Hieronder zal ik dienvolgens onderzoeken, zoals het Hof van beroep trouwens ook gedaan heeft, of de vennootschap na de overbrenging van haar hoofdzetel is blijven voortbestaan als rechtspersoon, hetzelfde rechtssubject blijvende, dan wel of, integendeel, deze hoedanigheid verdwenen is. Het gebeurlijk ontstaan van een nieuwe rechtspersoon zal om de bovenaangeduide redenen buiten beschouwing gelaten worden.

De voorziening van de vennootschap Lamot limited :

Eiseres preciseert in haar verzoekschrift tot cassatie waarom zij zich ook voorzien heeft. Zij brengt de volgende redenen naar voren.

1°) Zij wenst dat, ingeval de voorziening van Willy Lamot zou slagen, de vernietiging ook zou slaan (door toepassing van de theorie van de niet onderscheiden «dispositieven») op de twee «beslissingen» die haar eerste twee verweermiddelen afgewezen hebben (a) de vennootschap is steeds aan het Engels recht onderworpen gebleven b) een nieuwe vennootschap, aan het Belgisch recht onderworpen, is in 1932 ontstaan. Zij vreest nochtans dat het Hof zou oordelen dat bedoelde theorie ten deze niet mag toegepast worden omdat zij ertoe gerechtigd zou geweest zijn een ontvankelijke voorziening tegen bedoelde twee «beslissingen» te richten. Om deze reden werd haar voorziening ingediend.

2°) «Men kan van mening wezen dat de vennootschap Lamot, ondanks deze ontzegging (van de eis oorspronkelijk door Willy Lamot ingeleid) belang erbij heeft zich te voorzien tegen de beschikkingen van het arrest die voor haar ongunstig zijn». Immers, zo er beslist werd dat de vennootschap niet aan de Belgische wet onderworpen is, dan zou de verplichting om voor dertig jaar verlengd te worden voor haar niet bestaan. Voorts, indien er beslist werd dat een nieuwe vennootschap in 1932 ontstaan is, dan zou de termijn van 30 jaar ... slechts kunnen ingaan bij het ontstaan van dit nieuwe rechtswezen.»

De voorziening is m.i. niet ontvankelijk.

Immers :

1°) In zover de voorziening ertoe strekt de vernietiging van bepaalde «dispositieven» te doen uitspreken voor het geval de voorziening door de tegenpartij (tegen een ander dispositief gericht, ingewilligd zou worden, is zij niet ontvankelijk daar ons recht geen incidentele voorziening toestaat (2).

2°) De voorziening is voor eiseres van belang ontbloom.

a) naar recht : de afwijzingen, door het bestreden arrest, van de twee door eiseres voorgestelde verweermiddelen, maken — om de redenen welke ik hierboven aangeduid heb — geen «dispositieven» uit die het gezag van het gewijsde hebben. Zij zijn louter redenen voor de bestreden beslissing en een voorziening, gericht tegen de motivering alleen, is niet ontvankelijk.

b) in feite : uit de vaststellingen van het bestreden arrest blijkt, dat de vennootschap, bij toepassing van artikel 102 van de gecoördineerde wetten, op 6 februari 1962 met een termijn van 30 jaar verlengd werd.

Derhalve zijn, ten opzichte van de verlenging van de duur van de vennootschap, door bedoeld artikel opgelegd, de door eiseres voorgestelde middelen nutteloos geworden. In zover zij tegen het arrest ook hoofdzakelijk en niet louter incidenteel zou opkomen, is haar voorziening bijgevolg niet ontvankelijk.

Onderzoek van de voorziening van Willy Lamot :

Verweerster werpt een grond van niet ontvankelijkheid op tegen het middel, althans tegen de laatste twee onderdelen.

Deze grond is afgeleid uit de omstandigheid, dat schending van artikel 102 van de samengeschaalde wetten op de handelsvennootschappen aangevoerd wordt, zonder aanduiding van het lid van genoemd artikel dat bedoeld wordt.

Het Hof weet dat in een eerste lid artikel 102 bepaalt : «de naamloze vennootschappen, welke tot voorwerp hebben de exploitatie van een door de regering verleende vergunning, mogen voor de duur dezer vergunning worden tot stand gebracht» en in een tweede lid : «de duur der andere vennootschappen mag de tijd van dertig jaar niet overtreffen. Indien een langere duur bepaald is, wordt hij op deze termijn teruggebracht.»

In een derde en laatste lid bepaalt artikel 102 dat de vennootschap, onder de aldaar bepaalde voorwaarden, over een verdere termijn, eindigend binnen de dertig jaar der verlenging, achtereenvolgens mag worden verlengd.

Eiser betoogt in zijn middel dat het arrest door te beslissen dat de termijn van 30 jaar, bepaald door artikel 102, ten deze pas in het jaar 1932, en niet in het jaar 1927, een aanvang genomen heeft, bedoeld artikel heeft geschonden.

Het is duidelijk dat hierdoor schending van artikel 102 lid 2 aangevoerd wordt. Noch het Hof noch verweerster kan hierover de minste twijfel hebben.

Overigens, al bepaalt artikel 9 van de wet van 25 februari 1925 dat het verzoekschrift «bevat» o.a. de «aanwijzing van de wetsbepalingen welke hij (de advocaat van eiser) beweert te zijn geschonden : een en ander op straffe van nietigheid», betekent dit geenszins dat wanneer, zoals ten deze, de aangeduide wetsbepaling — zijnde een bepaald artikel van een wet — drie leden inhoudt waarvan een enkel (het eerste) aan de grief vreemd is, het middel uitdrukkelijk dient te zeggen dat het de andere twee bedoelt. Immers het zijn deze andere twee leden alleen zonder enige mogelijke betwisting, die in de opvatting van eiser, «de feiten aan de rechter verweten onwettelijk maken» (3) (4).

De grond van niet ontvankelijkheid kan derhalve niet aangenomen worden.

Eerste onderdeel van het middel :

Enerzijds vaststellen dat de vennootschap in 1927 opgericht werd en is blijven voortbestaan na de overbrenging van haar zetel in 1932 en dit tot op het tijdstip ten minste, van de datum van het inleidend exploit in het jaar 1959, en anderzijds beslissen dat de duur van 30 jaar, voorgeschreven door artikel 102 van de samengeschaalde wetten, pas in het jaar 1932 een aanvang genomen had omdat de Belgische wetten eerst vanaf deze periode van toepassing waren, is noch letterlijk noch rationeel tegenstrijdig.

Misschien kan hierdoor bedoeld artikel 102 of een andere wetsbepaling betreffende de rechtspersoonlijkheid of het statuut van de vennootschappen geschonden zijn (quod non in mijn opvatting), maar niet artikel 97 van de Grondwet wegens een tegenstrijdige of dubbelzinnige motivering.

He tonderdeel mist feitelijke grondslag.

Tweede en derde onderdeel:

A. Artikel 197 van de gecoördineerde wetten op de handelsvennootschappen.

a) Dit artikel bepaalt « Elke vennootschap waarvan de hoofdzetel in België is gevestigd, is aan de Belgische wet onderworpen, al werd de akte van oprichting in het buitenland opgemaakt ».

Het arrest beslist dat deze « wetsbepaling een algemene draagwijdte heeft en aan de Belgische wet onderwerpt elke handelsvennootschap waarvan de hoofdzetel in België gevestigd is onverschillig of zij in het buitenland gesticht zijnde, ab initio haar hoofdzetel in België heeft, ofwel of zij haar hoofdzetel later (na een jaar, na vijf jaar, na tweeëndertig jaar) naar België heeft overgeplaatst ».

Verweerster betwist dit principe: volgens haar bedoelt artikel 197 alleen de in het buitenland opgerichte vennootschappen die *onmiddellijk* — ab initio — hun hoofdzetel in België gevestigd hebben, met het gevolg dat, wanneer zonder ontduiking van de Belgische wet bedoelde zetel eerst in het buitenland gevestigd werd en pas later naar ons grondgebied werd overgebracht, de vennootschap aan de vreemde wet, ten deze de Engelse wet, onderworpen blijft.

Wij moeten toegeven dat, al geeft de bepaling van artikel 197 een klaar en duidelijk principe nopens de in ons recht aangenomen verbindingsfactor tot vaststelling van het toe te passen nationaal recht, zij nochtans niet *uitdrukkelijk* stelling neemt ten opzichte van het probleem dat in het internationaal privaatrecht — volgens de uitdrukking ontleend aan Bartin — « mobiele collisie » (conflit mobile) wordt geheten. Bedoeld probleem ontstaat wanneer een vennootschap die onderworpen was aan een bepaald nationaal recht o.a. haar hoofdzetel naar een ander land overplaatst; de vraag rijst immers, of de vennootschap in dit geval aan het recht van het land van de nieuwe zetel onderworpen is, of integendeel aan het recht dat haar oorspronkelijk beheerste.

Hier dient onmiddellijk aangestipt te worden, dat een dergelijk probleem uiteraard niet kan ontstaan voor de nationale rechten — zoals o.a. die van Groot-Brittannië en van Noord-Amerika — welke de vennootschappen onderwerpen aan het recht, niet van de hoofdzetel, maar wel van het land van oprichting of van de « incorporation » van de vennootschap; de plaats van de hoofdzetel is, in dit geval, principieel zonder uitwerking op de verbinding aan een bepaald nationaal recht.

Sommige auteurs zijn van mening, zoals ten deze verweerster, dat, in geval van overbrenging van de hoofdzetel, het oorspronkelijk van toepassing zijnde nationaal recht de vennootschap blijft beheersen.

Pillet (5) verdedigt een dergelijk principe maar het wordt afgeleid uit de door hem vooraf aangenomen regel, dat een vennootschap onderworpen is aan het recht van het land waar zij opgericht werd. Zijn conclusie is logisch, maar zijn regel wordt door onze wetgeving niet aangenomen en door de rechtspraak, zowel Belgische als Franse, niet goedgekeurd.

Het behouden van het oorspronkelijk nationaal recht wordt ook door sommige auteurs (en namelijk door *Pillet*) gerechtvaardigd door het principe van de inachtneming van de *verworven rechten*; anderen beroepen zich daartoe op de algemene principes van toepassing voor de oplossing van een collisie van wetten in de tijd (6); anderen nog zoals *Wahl* (7), steunen op praktische beschouwingen (de administraties, de vennoten, de beheerders of garanten en de derden hebben

er belang bij dat de wet waaraan de vennootschap onderworpen was vanaf haar ontstaan dezelfde blijft).

Het principe van de noodzakelijke inachtneming van de verworven rechten kan ook leiden tot de noodzakelijkheid van de onderwerping van de vennootschap aan het recht van het land van de nieuwe plaats van de zetel, en overigens is het somtijds uiterst kies uit te maken wanneer en in welke omstandigheden een verworven recht ontstaan is.

Ten opzichte van de inroeping van de algemene principes voor de oplossing van een conflict tussen wetten in de tijd schrijft *Loussouarn* (8), mijns inziens, volkomen terecht: « étendre cette thèse du conflit dans le temps en droit interne, au droit international c'est faire abstraction de l'un des deux aspects du conflit mobile qui est non seulement un conflit des lois dans le temps mais aussi un conflit des lois dans l'espace... Par suite du déplacement un élément nouveau s'introduit dans le conflit des lois dans le temps du droit interne: la frontière. Il s'agit, en effet, ici de savoir quelle est la limite dans le temps d'une souveraineté nationale, si elle se maintient ou non sur une personne ou un objet mobilier qui paraît désormais se mouvoir sur le territoire d'une autre souveraineté... Admettre la survie de la loi originaire c'est reconnaître sur son propre territoire la compétence de l'Etat étranger dans une hypothèse où la règle de solution de conflits ne la reconnaît pas. »

Loussouarn verwerpt ook het stelsel van het behouden van de onderwerping aan het oorspronkelijk van toepassing zijnde nationaal recht door een beroep te doen op de noodzakelijke rechtszekerheid. De derden die in Frankrijk verblijven, schrijft *Loussouarn* (op cit. p. 229), zouden dikwijls verplicht zijn om hun rechten en plichten te kennen lange en moeilijke navorsingen te doen.

Het door de professor van Rennes verdedigde stelsel dient beaamd te worden. Zowel de tekst van artikel 197 van het wetboek van koophandel als het principe van oplossing van de collisie van nationale rechten, door bedoeld artikel gehuldigd, verplichten ons, mijns inziens, aan te nemen dat een in het buitenland opgerichte vennootschap aan het Belgisch recht onderworpen is zodra haar hoofdzetel naar België overgeplaatst wordt (9).

b) Principe door het Belgisch recht aangenomen voor de oplossing van de collisie.

De aanknopingsfactor voor de oplossing van een collisie van nationale rechten, m.a.w. voor de aanduiding van het toe te passen nationaal recht, kan zijn: de plaats van de toelating verleend tot het oprichten van de vennootschap, de plaats van deze oprichting, de vrije keuze van het nationaal recht door de vennoten (stelsel van de wilsautonomie), de plaats van de officiële vaststelling van de oprichting (incorporation), de plaats van de maatschappelijk hoofdzetel, de plaats van de exploitatie...

Men mag zeggen, meen ik, dat tegenwoordig de nationale collisierechten een van de volgende twee systemen hebben aangenomen: de zetel-leer of de incorporatie- of oprichtingsleer.

De « zetel » die door de collisierechten in aanmerking genomen wordt is doorgaans de « reële leidingszetel » en niet de exploitatiezetel. Maar zekerheid bestaat niet steeds wat betreft de localisering van deze reële leidingszetel wanneer o.a. de administratie en de kantoren van de vennootschap niet op dezelfde plaats gevestigd zijn als die waar de leden van de raad van beheer of de algedene vergadering samenkomen.

De Belgische wet beslist (art. 197 van het Wetboek van koophandel) dat de vennootschappen waarvan de « hoofdzetel » in België gevestigd is aan de Belgische wetten onderworpen zijn. De rechtsleer en de rechtspraak beslissen doorgaans dat door « hoofdzetel » de reële leidingszetel bedoeld wordt ⁽¹⁰⁾.

In Frankrijk wordt dezelfde oplossing aangenomen.

De Belgische rechtspraak past artikel 197 van het Wetboek van koophandel toe met wederkerigheid zoals zij het doet voor artikel 3 van het Burgerlijk Wetboek, en beslist dat een vennootschap waarvan de hoofdzetel in het buitenland gevestigd is, door het nationaal recht van de plaats van deze zetel geregeld wordt ⁽¹¹⁾.

Luxemburg onderwerpt zich ook aan de zetel-leer (reële leidingszetel).

De toestand evolueert in Duitsland: een belangrijke strekking treedt in rechtspraak en in rechtsleer aan de dag om de zetel-leer ten voordele van de incorporatie-leer prijs te geven.

De Nederlandse wet van 25 juli 1959 bepaalt uitdrukkelijk: « Nederland is niet een land welks wet de werkelijke zetel in aanmerking neemt als bedoeld in artikel 2 van het op 1 juni 1956 gesloten verdrag nopens de erkenning van vreemde vennootschappen. »

De verbindingsfactoren in het Italiaanse recht welke door het Italiaans collisierecht in acht genomen worden zijn drievoudig: de plaats van de administratieve zetel, de plaats van « het voornaamste voorwerp van de uitbating » (oggetto principale dell'impresa), de plaats van de oprichting van de vennootschap ⁽¹²⁾.

Volgens de meest gezaghebbende Zwitserse auteur, Niederer (Beiträge zum Haager Internationalprivatrecht), voorzien de bepalingen van de wetteksten in de privaatrechtelijke verbinding aan het recht van de incorporatie en van de statutaire zetel en niet aan het recht van de werkelijke zetel.

De doctrine waarvan ik de gelegenheid had kennis te nemen alsook de andere inlichtingen welke mij verstrekt werden schijnen er wel op te wijzen, dat een vennootschap, in Engeland opgericht overeenkomstig het Engels recht en onderworpen aan de formaliteit van inschrijving in het register der vennootschappen, aan bedoeld recht onderworpen is zelfs wanneer het beheer en de bedrijvigheid ervan uitsluitend in het buitenland geschieden ⁽¹³⁾.

Vermits het Belgisch recht de hoofdzetel van de vennootschap gekozen heeft als verbindingsfactor aan een bepaald nationaal recht wanneer een probleem van internationaal privaatrecht zich voordoet (een collision, a conflict of laws), dient het bijzonder probleem van het « mobiel conflict » (zie hierboven) aan de hand van dezelfde verbindingsfactor opgelost te worden.

De keuze van de hoofdzetel als verbindingsfactor wordt gerechtvaardigd door beschouwingen en belangen, die eigen zijn aan de Staat en aan de maatschappij, op wier grondgebied bedoelde zetel zich bevindt.

Deze keuze toont immers aan, dat men de vennootschap wenst te onderwerpen aan het recht van het land waar de belangen, de leiding, het centrum van het juridisch leven geconcentreerd worden, waar de leidende impulsie aan de gemeenschappelijke exploitatie gegeven wordt.

Zij legt derhalve de nadruk op de omstandigheid dat de Staat wiens recht bedoelde verbindingsfactor gekozen heeft, oordeelt dat de maatschappelijke bedrijvigheid van de vennootschap, welke zo eng met zijn soevereiniteit verbonden is, aan haar dient onderworpen te worden.

Het is derhalve onverschillig of de hoofdzetel ab initio of later op het grondgebied van de Staat gevestigd wordt. Telkens wanneer, en vanaf het ogenblik waarop bedoelde hoofdzetel op het grondgebied van deze Staat gevestigd wordt, dient de vennootschap aan zijn recht onderworpen te worden ⁽¹⁴⁾.

c) De tekst van artikel 197 van het Wetboek van koophandel.

De tekst van dit artikel maakt geen enkel onderscheid: « elke vennootschap waarvan de hoofdzetel in België is gevestigd is aan de Belgische wet onderworpen... »

Deze tekst geldt zowel voor een vennootschap die, in het buitenland opgericht, onmiddellijk haar zetel op ons grondgebied vestigt, als voor die welke onder dezelfde omstandigheden ontstaan, later de zetel naar België overbrengt.

Wellicht werd de toestand van een vennootschap die eerst na enkele dagen, maanden of jaren, haar zetel naar ons grondgebied overbrengt noch uitdrukkelijk, noch zelfs stilzwijgend door de leden van de wetgevende Kamer in beschouwing genomen toen ze de tekst van het huidige artikel 197 van het Wetboek van koophandel bespraken en aangenomen hebben ⁽¹⁵⁾.

Maar dit beduidt geenszins, dat zij daarom deze vennootschappen aan een ander stelsel van collisierecht hebben willen onderwerpen dan de vennootschappen die onmiddellijk hun zetel op ons grondgebied hebben gevestigd.

Weliswaar leest men, zoals verweerster betoogt, in het verslag door de heer Pirmez namens de Kamercommissie uitgebracht « ... mais cela n'est vrai (dat een vennootschap opgericht en gevestigd in het buitenland een « vreemde » vennootschap is) qu'autant qu'il s'agisse de sociétés réellement étrangères, non seulement constituées mais établies à l'étranger. Les sociétés cesseront-elles d'être belges si, nées pendant un voyage de fondateurs à l'étranger, elles viennent ensuite établir en Belgique leur principal siège d'opération. Cela ne doit évidemment pas être. » ⁽¹⁶⁾

Betekent deze zinsnede dat de commissie en daarna de wetgevende Kamers beslist hebben, zoals verweerster meent, dat een vennootschap die haar zetel naar België overbrengt, slechts aan de Belgische wet zal onderworpen zijn indien een wetsontduiking gepleegd werd omdat b.v. de oprichters ab initio geenszins de bedoeling hadden werkelijk de zetel in het buitenland te vestigen?

Men kan bezwaarlijk deze zienswijze beaamen. De verslaggever onderstreept gewoonweg dat een vennootschap aan het vreemde recht niet kan onderworpen worden wanneer, alhoewel zij in het buitenland is opgericht, met of zonder bedoeling de Belgische wetten te ontduiken, haar hoofdzetel in België ab initio gevestigd wordt.

Deze toelichting van de voorgestelde regel werd door de verslaggever verstrekt om de nadruk te leggen op de omstandigheid, dat een vennootschap als « vreemde vennootschap » behandeld zal worden op voorwaarde dat haar zetel in het buitenland gevestigd is; dat de oprichting in het buitenland daartoe niet volstaat.

Weliswaar, zoals Guillery schrijft, « la loi se défend contre une fraude dont la conséquence inévitable serait de substituer la législation étrangère à celle du pays et de paralyser ainsi l'exercice de la souveraineté nationale » ⁽¹⁷⁾. Maar het « bedrog » is niet de enige toestand die de wetgever bedoelde. Hij heeft geoordeeld dat telkens wanneer de hoofdzetel op ons grondgebied gevestigd werd, de Belgische wetten van toe-

passing zouden zijn; « quand une société a son principal établissement dans un pays, n'est-ce pas ce pays qui a intérêt à lui imposer ses règles ? » verklaarde de heer Pirmez. « N'est-ce pas la loi sous la protection de laquelle elle vit et fonctionne, qui doit la régir, plutôt qu'une loi étrangère, sous laquelle un accident ou une fraude l'a fait naître ? Tel est le principe que proclame le projet. » (18)

Men mag derhalve oordelen dat zowel uit de tekst als uit het verslag van de Kamer-commissie blijkt, dat al de vennootschappen aan het nationaal recht van de plaats van hun hoofdzetel onderworpen zijn. Geen enkel onderscheid werd voorzien of bepaald, o.a. gesteund op het tijdstip van de vestiging van de hoofdzetel op een bepaalde plaats. Bedoeld tijdstip werd niet in aanmerking genomen.

Zelfs indien er diende aangenomen te worden, dat de wetgever het probleem van de overbrenging van de hoofdzetel niet in beschouwing genomen heeft, — hetgeen overigens geenszins vaststaat — zou dit niet als gevolg hebben dat aan de tekst van artikel 197 van het Wetboek van koophandel de uitlegging en de enge draagwijdte zouden moeten gegeven worden welke verweerder voorstelt. Uit de tekst en uit het verslag blijkt immers, dat het nationaal recht waaraan de vennootschappen dienen onderworpen te worden, het recht van de plaats van de zetel is (19).

B. De « Nationaliteit » van de vennootschappen.

Door het arrest wordt ten minste éénmaal gewag gemaakt van een *Engelse* vennootschap of van een *Belgische* vennootschap. In de memories van de partijen wordt de uitdrukking « nationaliteit » van een vennootschap gebezigd... maar voorzichtig en met een zekere terughouding. Ze weten immers dat een groot gedeelte van de recente doctrine uitdrukkelijk betwist dat de morele rechtspersonen zoals het fysieke rechtssubjecten een nationaliteit hebben.

De nationaliteit is de hoedanigheid van lid van de politieke gemeenschap van een bepaalde Staat (status civitatis), hoedanigheid die aan een enkeling naast burgerlijke rechten ook politieke rechten in de enge betekenis verleent (20) (rechten die hem toelaten deel te nemen aan het ontstaan van de overheden die de Natie vertegenwoordigen en aan de uitoefening van het imperium). Deze hoedanigheid wordt doorgaans verleend op grond van het « jus soli » of van het « jus sanguinis » omdat men oordeelt dat ofwel een enkeling op het grondgebied van een bepaalde Staat geboren, ofwel het kind van een vader die reeds de status civitatis van deze Staat heeft, noodzakelijk nauw verbonden zijn met de maatschappij welke bedoelde Staat vormt, zodat zij niet alleen de bovenvermelde politieke rechten moeten hebben, maar ook bijzondere plichten jegens deze maatschappij hebben.

Een rechtspersoon verkrijgt de politieke rechten niet die aan de leden van een politieke gemeenschap toebehoren; hij heeft ook de bijzondere plichten niet welke op deze leden rusten.

Deze beschouwingen tonen reeds aan dat het begrip « nationaliteit » niet past voor rechtspersonen.

« La nationalité est une notion, » schrijft Ch. De Visscher, « qui ne s'applique qu'aux individus. Le national c'est un citoyen, c.à.d. un membre d'un Etat. Il est donc clair que cette notion ne peut s'appliquer intégralement à un être moral tel qu'une société... le terme « nationalité » implique toujours un lien d'allégeance politique. » (21)

Voor de positieve nationale rechten, die de vennootschappen onderwerpen aan het nationaal recht van de plaats van hun zetel, zou hun nationaliteit die

zijn van de Staat op het grondgebied waarvan deze zetel gevestigd is. Voor de nationale rechten die ze aan het nationaal recht van de plaats van de oprichting (van de « incorporation » volgens o.a. het Engels recht) onderwerpen zou hun nationaliteit die zijn van de Staat waar de oprichting of de incorporation plaats had.

Nochtans werd in beide stelsels somtijds, en in het bijzonder in oorlogstijd, een ander criterium door het wettenrecht of door de rechtspraak in aanmerking genomen om de vennootschappen een nationaliteit toe te kennen.

Men hield alsdan daartoe rekening met andere feiten of omstandigheden: de nationaliteit van de vennoten of van de meerderheid ervan, het « toezicht » (of « control ») dat de vennoten van een bepaalde nationaliteit op de vennootschap uitoefenen.

Men ondervond de nadelen van het criterium « hoofdzetel » om een nationaliteit aan een vennootschap toe te kennen. Men voelde namelijk aan dat dit criterium niet doelmatig kon worden gehanteerd, tegen de vennootschappen die als « vijandig » te beschouwen waren en die namelijk onder sekwestering moesten worden gesteld. Inderdaad werden verscheidene vennootschappen, die door hun « siège social » onder de Franse of de Belgische wet vielen (die daarom als « Franse », of « Belgische » of « Nederlandse » vennootschappen dienden aangezien te worden) in feite gecontroleerd door Duitse of Oostenrijkse onderdanen.

Meerdere beslissingen van de Franse hoven en rechtbanken hebben alsdan beslist, dat vennootschappen, die nochtans hun hoofdzetel in Frankrijk hadden, als vreemde en zelfs vijandige vennootschappen dienden aangezien te worden, daar zij door vreemdelingen gecontroleerd werden. (22)

In Nederland en in België beroepen de besluiten « Rechtsverkeer in oorlogstijd » van 7 juni 1940 (Nederland) en de wet van 20 augustus 1919 en de besluitwet van 17 januari 1945 (België) zich op het criterium « controle » om aan vennootschappen, op het grondgebied van deze landen gevestigd, de Nederlandse of de Belgische nationaliteit te ontfangen.

Professor Rigaux schrijft dat « d'après nombre de lois récentes l'établissement du siège social dans un pays déterminé ne suffit plus à conférer à la personne morale tous les avantages traditionnellement attachés à la nationalité » en hij vermeldt o.a. artikel 26 van onze wet van 27 juni 1927, ons koninklijk besluit van 25 juli 1957, artikel 221 van de Franse code der douanes, de Franse ordonnantie van 2 november 1945 (S. 1946, IV, 265) en het decreet nr. 55.578 van 20 mei 1955... (23).

Alhoewel, zoals wij reeds gezien hebben, het Engels recht uitsluitend steunt op de plaats van de « incorporation » van de vennootschap om deze aan een bepaald nationaal recht te onderwerpen, heeft het Hoor van Lords althans, in een zekere mate, bij zijn arrest van 30 juni 1916 de theorie van de « controle » moeten toepassen. (24)

Het ontstaan en de toepassing van de « controle theorie » hebben sommige auteurs ertoe gebracht te oordelen, dat de vennootschappen aan twee verschillende nationaliteiten onderworpen waren: de ene eigen aan het privaat recht en de andere eigen aan het publiek recht. Een dergelijk stelsel kan m.i. bezwaarlijk beaamd worden.

« La notion d'allégeance politique est fausse, » schrijft professor Rigaux, « et risque d'induire en erreur si elle donne à entendre que la société se rattache politiquement à un seul Etat, lequel peut ne pas coïncider avec l'Etat par la loi duquel la

société est régie (statut juridique). Elle est féconde dans la mesure où elle nous fait constater l'éclatement de ce statut; dans nombre de lois récentes, l'établissement du siège social dans un pays déterminé ne suffit plus à conférer à la personne morale tous les avantages traditionnellement attachés à la nationalité (a) ... Les règles légales délimitant le champ d'activité de la personne morale ... font partie de son statut; quand elle agit dans les relations internationales, elle est astreinte aux limites fixées par la loi compétente, celle qui régit son statut juridique (b) ... Le législateur a estimé que le statut de la société, même s'il dépendait d'un élément de localisation aussi objectif que le siège réel, ne permettait pas que, pour des fins particulières poursuivies dans telle ou telle loi, la société fut considérée comme un corps purement national. Le procédé a consisté alors à distinguer deux catégories de sociétés de statut national; les unes qui satisfont au critère traditionnel — lieu du siège social p. ex. —, les autres dont en outre le fonctionnement, l'organisation, l'activité convergent sous la même nationalité. Toutefois la notion d'allégeance politique est impropre à désigner le rattachement plus étroit qui caractérise la seconde espèce de sociétés de statut national; d'une part, il est recouru à des critères disparates, d'autre part, on ne prétend pas, à l'aide de ces critères, rattacher la personne morale comme être juridique distinct, on se borne à localiser un type d'activité, ou par la multiplication des conditions de nationalité imposées aux administrateurs, directeurs, gérants, etc., à introduire dans les conditions des personnes morales, les conditions des personnes physiques (c) ...» (25)

Een individu, schrijft Louis Morel-Fati (26), mag aan de wet van een Staat onderworpen worden zonder dezes nationaliteit te bezitten. In ieder geval, de kwestie van de internationale erkenning van een rechtspersoon veronderstelt geenszins een nationaliteit, maar slechts een aan een vreemde wet onderworpen overeenkomst.

Zoals al de andere contracten, oordeel Niboyet, heeft de vennootschap een juridisch leven. Een wederkerige overeenkomst heeft steeds dezelfde aard; de idee van nationaliteit is vreemd aan een koop- of huurovereenkomst. Elke van deze contracten heeft een *statuut* d.w.z. een wet die ze regelt zoals dit immers gebeurt voor al de juridische betrekkingen. Hun voorwerp heeft om die reden geen nationaliteit. De aan een koop- of huurovereenkomst ontzegde nationaliteit dient ook geweigerd te worden aan een vennootschap. «Le statut d'une société est autre chose que sa nationalité. La société existe ou non, selon qu'elle est conforme à la loi du pays de son siège, sans avoir à faire appel à aucun autre élément.» (27).

Een vennootschap kan weliswaar een rechtspersoon zijn, en hieruit volgt een onderscheid tussen haar rechtstoestand en die van een koop- of huurovereenkomst. Maar Arminjon (28) en Loussouarn (29) schrijven terecht: de zogezegde nationaliteit der vennootschappen impliceert geenszins, zoals die van de individuen, het bestaan van een bepaalde Staat. Zij kunnen onderworpen zijn zowel aan het recht van een Federatie of van een Provincie als aan dat van een Staat. Overigens «on ne saurait raisonnablement faire application en cette matière, du jus sanguinis ou du jus soli». En Arminjon preciseert terecht: Wanneer een rechtbank het nationaal recht dient te bepalen waaraan een vennootschap onderworpen moet worden, doet zij uitspraak op grond van de regels van het collisierecht van haar eigen positief recht, zonder hoegeaamd rekening te houden met de regels van een

ander nationaal recht, zelfs wanneer, volgens haar nationaal recht, de vennootschap als een vreemde vennootschap dient beschouwd te worden, terwijl in zake nationaliteit der individuen zij de nationaliteit van een andere Staat aan een individu slechts zal toekennen indien het recht van bedoelde Staat dit voorschrijft.

Loussouarn, samen met andere auteurs, oordeelt m.i. gans terecht, dat de vennootschappen principieel aan een bepaald nationaal recht onderworpen zijn, hetwelk bepaald wordt door de nationale regels van het collisierecht, maar dat, in de loop van het leven van een vennootschap, wanneer zij in het buitenland handelt, zij, om redenen ontleend aan andere regels van het collisierecht (in zake aansprakelijkheid van de organen van de vennootschap, vereffening, verdeling, faillissement) of aan de openbare orde of aan het sociaal of economisch beleid van een Staat, door de *lex fori* kan beheerst worden.

De problemen in verband met de vennootschappen zijn dubbel in het internationaal privaatrecht, schrijft Loussouarn; hoofdzakelijk dient de collisie opgelost te worden en de regel opgezocht te worden die principieel de vennootschap beheerst (het nationaal recht van de maatschappelijke zetel); daarna, de vennootschap opgericht en haar statuut alzo bepaald zijnde, zullen andere nationale rechten, en in het bijzonder de *lex fori*, de rechtsbevoegdheid of de handelsbekwaamheid van de vennootschap die exterritoriaal optreedt kunnen regelen. (30)

Het begrip «nationaliteit» is overbodig en niet gepast. (31)

Weliswaar is het somtijds noodzakelijk in het internationaal publiek recht (volkenrecht) de nationaliteit van een vennootschap te bepalen. Van belang is dat vraagstuk omdat de uitoefening van de diplomatieke bescherming daarvan afhankelijk wordt gemaakt. In het bijzonder wanneer, krachtens een verdrag, aan de nationale rechtspersoon bijzondere voorrechten zijn toegekend, komt het erop aan vast te stellen welke rechtspersonen als nationale rechtspersonen worden beschouwd.

Maar de moeilijkheden welke wij in het privaatrecht hebben ontmoet, rijzen ook hier. «Welke nu echter die regels zijn waarnaar de nationaliteit dient te worden bepaald, is zeer omstreken. Men wenst daarvoor in aanmerking te doen komen het land van oprichting, de werkelijke zetel, de plaats waar de rechtspersoon zijn bedrijf uitoefent, de nationaliteit van de leden en van de bestuurder enz... Het is inderdaad mogelijk het behandelde criterium van de «persoonlijke wet van de rechtspersoon» (wet welke het leven, inclusief ontstaan en liquidatie van de rechtspersoon moet beheersen) met dat van de nationaliteit te doen samenvallen, doch zulks wordt niet algemeen aanvaard.» (32)

De heer Wellington Koo, ondervoorzitter van het Internationaal Hof van Justitie, heeft, in zijn persoonlijke opinie (separate opinion) naar aanleiding van het arrest van 24 juli 1964 in zake «Barcelona Traction, Light and Power Company, Limited» de nadruk gelegd op de noodzakelijkheid om in het internationaal publiek recht een daadwerkelijke bescherming te bevorderen, zich niet te beperken tot het begrip nationaliteit welke uit de nationale wet waaraan de vennootschap onderworpen is, voortvloeit en de nationaliteit van de individuen leden van de vennootschap ook in aanmerking te nemen. (33)

Hij beroept zich ook op het gezag van professor Ch. De Visscher die schreef: «s'agit-il de fixer dans l'ordre du droit public, le lien économique qui peut

exister entre une collectivité personnifiée et un Etat donné, en d'autres termes de lui assigner avec cet Etat un lien de rattachement, qui est non pas identique, mais plus ou moins analogue à celui qui existe entre un Etat et ses citoyens ou ressortissants, on s'aperçoit que jamais une société n'a une nationalité vraiment indépendante de celle de ses membres. En effet, ce que l'on a en vue ici, ce n'est plus du tout la simple soumission de la société à une législation donnée considérée comme compétente pour régir son activité dans les conditions normales de son exercice... ce qui est en cause ici, c'est la détermination, à des fins qui relèvent du droit public, du principe moteur de l'activité sociale; c'est la recherche et la détermination du centre d'influence réelle. Nous touchons ici à la notion de contrôle... » «... Ainsi s'expliquent fort simplement les diverses manifestations de la protection diplomatique des sociétés et de leurs actionnaires : 1° la nationalité de la société comme telle c'est-à-dire sa soumission au régime légal d'un pays déterminé, n'est jamais, à elle seule, un titre décisif à la protection diplomatique du gouvernement de ce pays : celui-ci refusera d'intervenir en faveur d'une société dite nationale s'il lui est démontré qu'en dépit des apparences la participation de ses nationaux n'a pas une importance suffisante pour justifier cette intervention... » (34)

Uit deze beschouwing dient m.i. afgeleid te worden dat het begrip «nationaliteit» der vennootschappen (deze nationaliteit ontleend zijnde aan het nationaal recht waaraan zij onderworpen zijn) een begrip dat reeds in het privaatrecht onnauwkeurig, ongepast en nutteloos is, ook in het volkenrecht van een betrekkelijk belang is.

Sommige auteurs zijn van oordeel, dat artikel 3, lid 3, van het Burgerlijk Wetboek («de wetten betreffende de staat en de bekwaamheid van de personen zijn toepasselijk op de Belgen, ook wanneer zij in het buitenland verblijven») niet alleen ten opzichte van de natuurlijke rechtspersoon maar ook ten opzichte van de morele rechtspersoon dient toegepast te worden.

Genoemde bepaling van het Burgerlijk Wetboek zou verklaren dat in ons conflictrecht het nationaal recht van de plaats van de hoofdzetel van de vennootschap ook in het buitenland (d.w.z. in andere landen dan die van de hoofdzetel) dient toegepast te worden. Artikel 3 van het Burgerlijk Wetboek zou derhalve de grondslag zijn van de duurzaamheid van de toepassing van bedoeld nationaal recht.

Het Hof van cassatie heeft op 8 februari 1849 deze stelling uitdrukkelijk verworpen «attendu que les lois régissant l'état et la capacité des personnes entendent par état des personnes ce que les Romains appelaient status hominum; qu'elles s'appliquent bien aux personnes réelles ou naturelles, mais qu'elles ne sont pas susceptibles d'application aux êtres fictifs, aux personnes civiles, telles que les sociétés anonymes qui ne sont ni mineures, majeures ou interdites, ni célibataires, mariées, veuves ou divorcées, qui n'ont ni parents ni famille, qui en un mot, n'ont pas d'état». (35)

De 12de april 1888 nochtans kwam het Hof op deze eerste beslissing terug, het nam toen aan, op grond van het verslag door de heer Pirmez aan de Kamer-commissie uitgebracht (nopens het ontwerp dat de wet van 18 mei 1873 geworden was) dat «le mot personne (in artikel 3, lid 3 van het Burgerlijk Wetboek) désigne, dans son acception juridique, tous les êtres qui sont sujets de droit, ce qui comprend les personnes civiles ou morales, aussi bien que les personnes physiques, d'où il suit que les personnes morales ont

un état et une capacité dans la mesure réglée par les lois qui les intègrent». (36)

Hieruit werd voorts door het Hof afgeleid dat de nietigheid van een aan het recht van een andere Staat (in casu het Frans recht) onderworpen vennootschap, uitgesproken door een vonnis of een arrest van bedoelde Staat, «existe en Belgique aussi bien qu'en France, puisqu'elle dérive directement de la loi qui règle en France les conditions d'existence des sociétés anonymes c'est-à-dire leur état et leur capacité». (37)

Sommige auteurs verwerpen uitdrukkelijk de toepassing van artikel 3 op de rechtspersonen (38), ofwel omdat de auteurs van het burgerlijk wetboek deze rechtssubjecten niet bedoeld hadden, ofwel omdat de grondslag van deze bepaling vreemd is aan de rechtspersonen. De wetgever van 1804 heeft immers de staat en de bekwaamheid van de natuurlijke personen steeds aan hun nationaal recht willen onderwerpen, omdat dit recht het best aan hun psychologie en aan hun nationaal temperament aangepast is (39). Deze argumenten kunnen gewis niet gelden voor de rechtspersonen.

Men mag oordelen, eensdeels, dat de tekst van artikel 3 van het Burgerlijk Wetboek, die op evolutieve wijze mag uitgelegd worden, niet belet dat het artikel op de rechtspersonen toegepast wordt, en, anderdeels, dat, al geeft hij de mogelijkheid de duurzaamheid van de toepassing van het nationaal recht waaraan de vennootschap dient onderworpen duidelijk en gemakkelijk te verklaren en te rechtvaardigen, deze op een bepaalde wettekst gesteunde verklaring nochtans niet onontbeerlijk is, daar de principes van het conflictrecht hiertoe volstaan.

B. Internationale verplaatsing van de hoofdzetel van de vennootschappen. — Mogelijkheid? — Gevolgen.

Er dient onmiddellijk aangestipt te worden dat, zo in de doctrine en de jurisprudentie van de landen die de vennootschappen aan het nationaal recht van hun zetel onderwerpen, de opvattingen uiteenlopen, dit geenszins het geval is in de andere landen, zoals Engeland, die als criterium van aanknoping aan een nationaal recht de plaats van de oprichting van de vennootschap de «incorporation» gekozen hebben.

Beide stelsels dienen in het geval dat we thans onderzoeken in aanmerking genomen te worden. Immers de vennootschap Lamot werd opgericht en «incorporated» in Engeland en niemand kan betwisten dat zij tenminste tot in 1932 aan het Engels recht onderworpen was.

Dit nationaal recht dient derhalve ter zake geraadpleegd te worden (40). Indien het immers de verplaatsing van de hoofdzetel niet zou toelaten, met het gevolg dat de rechtspersoonlijkheid ten gevolge van deze wijziging zou verdwenen zijn, dan zou natuurlijk het ons thans voorgelegde probleem gemakkelijk opgelost worden. Wij zouden inderdaad moeten beslissen, dat de vennootschap ontbonden werd vanaf het tijdstip van deze verplaatsing (1932) en dat, vermits niet vaststaat dat de vennoten, in 1932, een nieuwe vennootschap in België opgericht hebben, er geen nieuw probleem meer bestaat sinds dat tijdstip.

Maar de internationale verplaatsing van de hoofdzetel van een aan het Engels recht onderworpen vennootschap, wordt door dit recht toegestaan en doet geen probleem nopens haar rechtspersoonlijkheid rijzen.

Uit de Engelse doctrine (41) en de aanvullende inlichtingen welke mij toegekomen zijn, blijkt het vol-

gende. Een vennootschap, opgericht in overeenstemming met het Engels materieel recht, wordt «incorporated» bij een daartoe bevoegd ambtenaar; zij wordt alsdan beschouwd als in Engeland gevestigd, daar zij in bedoeld land steeds een «registered office» dient te hebben waar de officiële mededelingen, en in het bijzonder de rechterlijke akten dienen betekend te worden. Dit «registered office» behoeft niet de plaats te zijn waar de algemene vergadering van de vennoten gehouden wordt of de leden van het bestuur of de bedienenden bijeenkomen of gevestigd zijn.

De Engelse vennootschap mag haar zaken drijven in Engeland of in het buitenland en zelfs haar maatschappelijke zetel of bedrijfszetel buiten het Britse grondgebied hebben. Zij blijft niettemin volgens de regels van de Engelse «Conflicts of law», aan het Engels recht onderworpen.

De plaats van de zetel (van bestuur of van exploitatie) is voor het Engels recht zonder belang tenzij op fiscaal gebied. De «Board of Directors» mag beslissen bedoelde zetel in het buitenland te vestigen indien de statuten van de vennootschap («the Articles») het toestaan. Indien dit niet aldus toegestaan is, mag de «zetel» naar het buitenland overgebracht worden door beslissing van de twee derden van de leden van de algemene vergadering van de aandeelhouders.

Hieruit blijkt derhalve, dat de plaats van de hoofdzetel van de vennootschap geen rol speelt in de regels van de Engelse «conflicts of laws», dat deze zetel naar een ander land mag overgebracht worden en dat deze verplaatsing de rechtspersoonlijkheid niet doet verdwijnen.

Het aangevallen arrest stelt vast, dat de vennootschap Lamot Ltd. (aan het Engels recht onderworpen) haar maatschappelijke zetel, in het jaar 1932, geldig naar België overgebracht heeft. Deze beslissing wordt niet aangevallen. De partijen betogen o.a. niet dat, zodoende, het arrest ofwel de bepalingen van het Engels recht ofwel hun bewijskracht geschonden heeft ⁽⁴²⁾ ⁽⁴³⁾ ofwel op dubbelzinnige redenen gesteund heeft of nog zich schuldig gemaakt heeft aan een machtoverschrijding ⁽⁴⁴⁾ of eindelijk nog dat de gevolgen, uit de interpretatie van de vreemde wet afgeleid, niet aanneembaar zijn ⁽⁴⁵⁾.

Derhalve kan niet meer betwist worden, dat in 1932 een vennootschap, die de rechtspersoonlijkheid bezat, haar intrede op ons grondgebied gedaan heeft. Wij zullen hieronder dienen te onderzoeken of een bepaling of principe van het Belgisch recht bedoelde rechtspersoonlijkheid heeft doen verdwijnen tussen 1932 en heden.

Alvorens dit wezenlijk probleem uit te diepen lijkt het mij nochtans wenselijk aan te stippen dat andere nationale «collisierechten» ook de internationale verplaatsing van de hoofdzetel toestaan en het voortbestaan van de rechtspersoonlijkheid geenszins afhankelijk maken van de nationale vestiging van bedoelde zetel.

De raadpleging ervan komt me nuttig en zelfs onontbeerlijk voor om in het bijzonder uit te maken of werkelijk verantwoord zijn sommige redeneringen en beschouwingen waarop de doctrine en de jurisprudentie in België en Frankrijk soms steunen om te besluiten dat de internationale verplaatsing van de hoofdzetel het verlies van de rechtspersoonlijkheid tot gevolg heeft. Dit probleem dient in de huidige zaak opgelost te worden.

Volgens de Zwitserse verordening van 7 juli 1937 betekent de verlegging van de zetel van een Zwitserse

vennootschap naar het buitenland niet, zonder meer, de schrapping uit het Zwitserse handelsregister. Naar artikel 14 van de Schluszbestimmungen zum Obligationenrecht van hetzelfde land, «treedt de verandering in het personeel statuut van de voorheen onder het buitenlands recht staande aandelenvennootschap slechts in, met de verlegging van de statutaire zetel naar Zwitserland en met de inschrijving ervan in het Zwitserse handelsregister, die door de Bondsraad, tegelijk met de bewilliging van de zetelverlegging, gedecreteerd wordt». ⁽⁴⁶⁾

Zoals ik reeds aangestipt heb kon het Nederlands collisierecht tot in 1959 beschouwd worden als steunend op de zetel-leer. Desniettemin was Mulder van mening dat bij zetelverplaatsing de ontbinding van de vennootschap kon vermeden worden door aanpassing van de statuten aan het recht van het land van de nieuwe zetel. Derhalve betekende voor deze auteur de zetelverplaatsing niet onvermijdelijk het verdwijnen van de rechtspersoonlijkheid. Nu door Nederland de zetel-leer prijsgegeven en het incorporatie principe aangenomen werd, zal de verplaatsing naar het buitenland zonder uitwerking blijven op het bestaan van de vennootschap. ⁽⁴⁷⁾

Vroeger was men doorgaans van mening, in Duitsland, dat de vennootschappen dienden onderworpen te worden aan het nationaal recht van de plaats van de hoofdzetel (zetel-leer). Het Reichsgericht besliste op 5 juni 1882 ⁽⁴⁸⁾ dat de zetelverplaatsing naar het buitenland verlies der rechtspersoonlijkheid tot gevolg had. Maar een gedeelte van de doctrine was het niet eens met dit besluit, afgeleid uit de zetel-theorie: dit was het geval voor Bindschedler, Beitzke en Waltz. ⁽⁴⁹⁾

Tegenwoordig wint de incorporatie-opvatting meer en meer veld bij de gezaghebbende Duitse auteurs.

Sommigen oordelen dat het Reichsgericht dit stelsel toegepast heeft in een arrest van 1934. De Duitse afvaardiging ter zevende zitting van de Haagse conferentie voor Internationaal privaatrecht heeft de incorporatieler voorgestaan ⁽⁵⁰⁾. Onder het incorporatiestelsel dient logischerwijze de zetelverplaatsing naar het buitenland zonder invloed te zijn op de rechtspersoonlijkheid van de vennootschap.

C. Internationale zetelverplaatsing en het nationaal recht in Frankrijk-België.

Twee problemen dienen hier ook achtereenvolgens onderzocht te worden:

1° geven bedoelde nationale rechten aan de vennootschappen de mogelijkheid te beslissen dat de zetel naar het buitenland overgeplaatst zal worden?

2° heeft een dergelijke verplaatsing noodzakelijk tot gevolg het verlies van de rechtspersoonlijkheid?

Eerste probleem:

Artikel 31 van de Franse wet van 24 juli 1867, gewijzigd door de wet van 22 november 1913, beslist dat de algemene vergadering der aandeelhouders, beraadslagende in de bijzondere voorwaarden van quorum en meerderheid, de statuten mag wijzigen maar dat zij nochtans de nationaliteit ⁽⁵¹⁾ van de vennootschap niet mag veranderen noch de verbintenissen van de aandeelhouders uitbreiden.

Talrijke auteurs oordelen, m.i. terecht, dat deze wet uitsluitend aan een meerderheid der vennoten of aandeelhouders verbiedt op geldige wijze de zetel naar het buitenland over te brengen maar dat zij hun dit

geenszins verbiedt indien zij de beslissing met eenparigheid der stemmen nemen. (52)

Men beroept zich somtijds op het arrest van 29 maart 1898 van het Frans Hof van cassatie om te beweren, dat dit opperste rechtcollege beslist heeft dat, de internationale zetelverplaatsing onwettelijk is en het verlies van de rechtspersoonlijkheid met zich brengt. Ten onrechte, meen ik, daar het Hof in bedoeld arrest uitspraak deed over de geldigheid van de verplaatsing van een mijnvennootschap van Frankrijk naar België en tevens van haar verandering in een naamloze vennootschap, wanneer het Frans recht gebiedend bepaalde dat dergelijke vennootschappen burgerlijke vennootschappen dienden te zijn (53). De nietigheid van de beslissing van de algemene vergadering der aandeelhouders werd afgeleid uit de vaststelling dat de verplaatsing gepaard ging met een wijziging van de vorm van de vennootschap die door de wet uitdrukkelijk verboden was. (54)

De Franse wet van 7 maart 1925 beslist: « Les associés ne peuvent, si ce n'est à l'unanimité, changer la nationalité de la société ».

Professor Van Ryn schrijft, dat de algemene vergadering geen macht heeft om te beslissen dat de hoofdzetel naar het buitenland zal overgeplaatst worden, zelfs zo zij met eenparigheid van stemmen aldus zou beraadslagen. « L'assemblée ne peut, par une modification des statuts, porter atteinte à l'un des éléments essentiels du pacte constitutif, y apporter un changement tellement fondamental que l'on se trouverait désormais en présence d'une société nouvelle ». (55)

Gilson (56) integendeel is van mening dat de verplaatsing van de hoofdzetel geldig met eenparigheid der stemmen kan beslist worden, en zelfs met de bijzondere meerderheid vereist voor de wijziging van de statuten, indien deze in bedoelde verplaatsing naar het buitenland voorzien hebben.

In het Répertoire pratique de droit belge (V° Sociétés anonymes n° 40) leest men: « mais si le transfert avait lieu de l'accord de tous les actionnaires la société commerciale cesserait d'exister, tout au moins comme société belge ».

In 1914 was Wauwermans (57) een dergelijke mening toegegaan.

Verder betoogde hij dat al is de rechtspersoonlijkheid uitsluitend ontstaan door een beslissing van de nationale overheid die slechts uitwerking kan hebben op het nationaal grondgebied en niet elders, deze omstandigheid nochtans niet belet dat de geldig beliste overbrenging van de hoofdzetel de overeenkomst en de vennootschap onaangeroerd laat: « ce n'est que substituer une modalité à une autre; le contrat primitif ne cesse pas d'exister. Un élément de forme se modifie dans une transformation qui se produit instantanément, sans secousse... Il n'y a pas place dans cette transformation pour permettre une opération quelconque de mutation de propriété, de transferts de parts. Dès lors, comment soutenir que la société aurait été liquidée et reconstituée? Le mort n'a pas saisi le vif. Le vif a endossé un autre habit. ... la société continue ses effets pleins et entiers ». De stelling van Wauwermans is derhalve de volgende: de verplaatsing van de hoofdzetel naar het buitenland doet de vennootschap het voordeel van de nationale erkenning van de rechtspersoonlijkheid verliezen, maar de vennootschap blijft niettemin bestaan en is bekwaam tot het eventuele genieten van toekenning van de rechtspersoonlijkheid door de nationale overheid of het nationaal recht van de Staat van de nieuwe vestiging van de hoofdzetel.

Deze stelling lijkt mij bijzonder aantrekkelijk.

Maar aldus wordt reeds het tweede bovenaangeduide probleem (verlies van de rechtspersoonlijkheid ten gevolge van de verplaatsing naar het buitenland) besproken. Eerst moet een besluit afgeleid worden wat het eerste probleem betreft.

Dit besluit is, ten deze, eenvoudig.

Vermits de vennootschap Lamot Ltd. aan het Engels recht onderworpen werd zowel volgens het Engels Collisierecht als volgens het Belgische, dient bedoeld vreemd recht en niet het Belgische geraadpleegd te worden om uit te maken of de vennootschap haar zetel geldig naar België overgebracht heeft. Zoals wij hierboven reeds aangestipt hebben werd deze beslissing genomen in overeenstemming met het Engels recht.

Tweede probleem:

Het tweede probleem behoort derhalve nu onderzocht te worden: houdt een dergelijke vennootschap op te bestaan omdat de hoofdzetel op ons grondgebied gevestigd wordt?

Geen enkele wettekst bezorgt ons hierover een antwoord. Weliswaar kan de wil van de wetgever wanneer hij sommige wetsontwerpen onderzocht, geraadpleegd worden; maar nooit had hij de gelegenheid te beslissen of het louter feit van de verplaatsing van de hoofdzetel van uit het buitenland naar ons grondgebied of zelfs omgekeerd, het verlies van de rechtspersoonlijkheid met zich brengt.

Wij komen hierna op de zoëven vermelde bijzondere wetten terug.

In Frankrijk waarvan het collisierecht betreffende de vennootschappen gelijkaardig is aan het onze, heeft de ordonnance nr. 59-123 van 7 januari 1959 beslist: « nonobstant toute clause de l'acte de société, l'assemblée délibérante comme il est dit ci-après peut modifier les statuts dans toutes leurs dispositions. Elle ne peut toutefois augmenter les engagements des actionnaires; elle peut changer la nationalité de la société à condition que le pays dont cette société envisage d'acquérir la nationalité et dans lequel elle désire transférer son siège social ait conclu avec la France une convention spéciale permettant ces opérations et conservant à la société sa personnalité juridique ».

Men heeft zich afgevraagd (58) of deze wettekst de opvatting van de talrijke Franse auteurs niet veroordeeld heeft volgens welke het Frans recht aan de vennoten toestaat de verplaatsing van de hoofdzetel met eenparigheid van stemmen te beslissen zonder verlies van de rechtspersoonlijkheid van de vennootschap.

Met professor Loussouarn (59) dient er m.i. aangenomen te worden, dat bedoelde ordonnance zich ertoe beperkt heeft de verplaatsing te vergemakkelijken; de algemene vergadering der aandeelhouders mag een dergelijke beslissing op geldige wijze, zonder eenparigheid van stemmen, nemen op voorwaarde dat een internationale overeenkomst met de Staat, naar welks grondgebied de vennootschap zich zal verplaatsen, een dergelijke wijziging in de statuten der vennootschap toestaat.

Overigens dient er opgemerkt te worden, dat de ordonnance slechts regelt de verplaatsing van een aan het Frans recht onderworpen vennootschap naar het grondgebied van een andere Staat. Het probleem betreffende het voortbestaan van een vennootschap die aan een ander nationaal recht onderworpen was — in overeenstemming met de regels van het Frans collisierecht — en die haar zetel, volgens bedoeld vreemd recht geldig naar Frankrijk overbrengt, wordt door de ordonnance niet geregeld.

Betreffende deze toestand — welke overigens de

toestand is die ons thans bezighoudt — dient de oplossing nog steeds gezocht te worden door o.a. raadpleging van doctrine en jurisprudentie.

Terwijl sommige Franse auteurs ⁽⁶⁰⁾ oordelen, dat de overbrenging van de hoofdzetel van een vennootschap naar het grondgebied van een andere Staat noodzakelijkerwijze het verlies van de rechtspersoonlijkheid met zich brengt en derhalve de ontbinding veroorzaakt, zijn vele anderen ⁽⁶¹⁾ integendeel van mening dat de internationale verplaatsing het voortbestaan van de vennootschap geenszins verhindert.

In België zijn Resteau ⁽⁶²⁾, professor Van Ryn ⁽⁶³⁾ S. Fredericq en Desmet ⁽⁶⁴⁾ voorstanders van de theorie die de automatische ontbinding van de vennootschap voorstelt.

Professor Rigaux ⁽⁶⁵⁾ oordeelt integendeel: « rien ne s'oppose à ce que la personnalité juridique soit maintenue à travers le changement de statut si les deux ordres juridiques intérieurs reconnaissent cette efficacité au transfert de siège social d'un pays à l'autre ».

Maar, zo verduidelijkt de Leuvense professor, de twee interne rechten (van de Staat waar de zetel oorspronkelijk gevestigd was en van de Staat naar welks grondgebied hij overgebracht wordt) dienen het voortbestaan van de rechtspersoonlijkheid te erkennen. Alhoewel professor Rigaux deze toestand niet onderzoekt dient m.i. uit deze theorie afgeleid te worden dat, ingeval een vennootschap, onderworpen aan een « incorporatie » stelsel (zoals de vennootschap Lamot Ltd. tot in 1932) volgens het van toepassing zijnde vreemd recht (in casu: Engels recht) haar zetel geldig verplaatst naar het Belgisch grondgebied, zal de rechtspersoonlijkheid aldaar voortbestaan indien het Belgisch recht dit niet verhindert en indien tevens de statuten van de vennootschap eventueel aan de vereisten van dit recht, aangepast worden.

Dergelijke conflicten zijn evenwel onvermijdelijk zolang de nationale collisierechten zuiver nationaal blijven en dus niet onderworpen worden aan principes die gemeen zijn aan alle Staten of althans aan de meeste Staten.

Verweerster meent uit algemene principes van ons recht te kunnen afleiden, dat de internationale verplaatsing van de hoofdzetel noodzakelijkerwijze het verlies van de rechtspersoonlijkheid met zich brengt. Zij beroept zich hiervoor op de leer van professor Van Ryn die aanstipt dat de rechtspersoonlijkheid, in het Belgisch recht aan de vennootschappen wegens hun vorm toegekend wordt; « dans ce système l'on ne conçoit pas que la société puisse abandonner sa forme juridique sans perdre sa personnalité. L'adoption d'une forme nouvelle implique la création d'un être juridique nouveau » ⁽⁶⁶⁾.

Het Hof heeft inderdaad op 13 juni 1950 beslist dat de omvorming van een vennootschap onder gemeenschappelijke naam in een naamloze vennootschap, een nieuw juridisch wezen in het leven roept dat onderscheiden en onafhankelijk is van de vennootschap onder gemeenschappelijke naam ⁽⁶⁷⁾.

In Frankrijk integendeel doet dergelijke omvorming de vennootschap niet verdwijnen: « la forme de la société est... le vêtement qui couvre la personne. Il arrive que cette personne change de vêtement. Il peut y avoir transformation de la société, soit par l'effet d'une disposition légale, soit par la volonté des intéressés. La transformation ne fait pas disparaître la personne qui existait. C'est l'ancienne qui continue à vivre » ⁽⁶⁸⁾.

De omvorming van een vennootschap in een rechtspersoon die een andere vorm heeft doet een probleem rijzen dat zich niet voordoet wanneer een vennoot-

schap eenvoudig haar zetel naar het buitenland overbrengt. Wanneer immers een personenvennootschap zich in een kapitaalvennootschap of omgekeerd omvormt, wordt de juridische toestand van de vennoten in wezen gewijzigd en hun persoonlijkheid die in een van deze « vormen » zonder belang was of is, wordt of was integendeel van hoofdzakelijk belang in de andere, zodat men kan begrijpen dat de Belgische rechtspraak beslist heeft, dat de omvorming van een vennootschap onder gemeenschappelijke naam in een naamloze vennootschap de verdwijning van de eerste rechtspersoonlijkheid tot gevolg heeft ⁽⁶⁹⁾.

Hetzelfde zou ook dienen beslist te worden wanneer een vennootschap niet alleen haar zetel naar het buitenland verplaatst maar tevens haar vorm essentieel wijzigt. Dit was trouwens de beslissing die op 29 maart 1898 door het Hof van Cassatie van Frankrijk uitgesproken werd ⁽⁷⁰⁾.

Wanneer een in Frankrijk gevestigde naamloze vennootschap haar zetel naar België overbrengt zal zij, ingevolge de bepalingen van artikel 197 van het Wetboek van Koophandel, aan het Belgisch recht onderworpen zijn. M. Leven heeft aangetoond hoe gelijkaardig de bepalingen van het Frans en van het Belgisch recht inzake de naamloze vennootschappen zijn, en hoe derhalve de onderwerping aan het Belgisch recht geen essentiële wijziging noodzakelijk maakte ⁽⁷¹⁾. Hetzelfde kan gezegd worden voor een Incorporated company limited waarvan de zetel naar België overgebracht wordt en die vanaf dit tijdstip aan ons recht op de naamloze vennootschappen onderworpen is.

Verweerster doet ook gelden dat uit de bepalingen van de artikelen 70 en 70bis van de samengeschatte wetten op de handelsvennootschappen, zoals ze door de wet van 6 januari 1958 gewijzigd werden, blijkt dat de internationale verplaatsing van de hoofdzetel noodzakelijkerwijze een einde maakt aan de vennootschap als rechtspersoon.

Ik kan deze opvatting bezwaarlijk delen. Gewis mogen door de algemene vergadering van de naamloze vennootschappen de wezenlijke bestanddelen van de vennootschap niet veranderd worden. Maar is de verplaatsing van de hoofdzetel van een land naar een ander, in het bijzonder in de huidige sociale en politieke omstandigheden, waarin de verkeersmiddelen de afstanden afgeschafte hebben en de sociale en economische omstandigheden en voorwaarden zo nauw afhankelijk zijn van de ene Staat tot de andere, de wijziging van een « essentieel » bestanddeel van de vennootschap?

Dit komt me uiterst twijfelachtig voor.

Overigens, indien er zou moeten aangenomen worden dat art. 70 de verplaatsing van de zetel verbiedt, zou deze interpretatie ons probleem nog niet oplossen. Inderdaad, art. 7 legt een verbod op aan de algemene vergadering beslissende met de bijzondere meerderheid bepaald door dit artikel; zij verbiedt een dergelijke beslissing niet aan de *algemene vergadering beraadslagend met eenparigheid der stemmen*; dit blijkt tevens zowel uit de memorie van toelichting van het wetsontwerp dat de wet van 6 januari 1956 geworden is, als uit het advies van de Raad van State ⁽⁷²⁾. Overigens genoemd artikel is vreemd aan de toestand van een vennootschap die oorspronkelijk aan een vreemd recht onderworpen was en die (zoals in het ons thans voorgelegde geval) haar hoofdzetel geldig naar ons grondgebied overbrengt.

Onder dit voorbehoud dient er volledigheidshalve vermeld te worden, dat de memorie van toelichting (Kamer - zitting 1956-1957 - stuk nr. 641-1) het advies van de Raad van State (beide bl. 7 en 8), en het verslag van de H. Deruelles (Kamerzitting 1956-1957 -

Stuk 641-2) en het verslag van de H. Georges (Senaat - zitting 1957-1957 - Stuk 68) gepreciseerd hebben dat de algemene vergadering van de aandeelhouders het recht niet zou hebben de vorm en de «nationaliteit» van de vennootschap te wijzigen.

Men kan zich afvragen met de H. Philips (73) waarom de wetgever geoordeeld heeft dat, met het oog op de economische noodwendigheden voortvloeiende uit de gemeenschappelijke markt, het de algemene vergaderingen der naamloze vennootschappen, uitspraak doende met een meerderheid der stemmen, dient geoorloofd te zijn hun maatschappelijk doel te wijzigen (met het oogmerk een «reconversie» mogelijk te maken) en niet o.a. hun «nationaliteit» te veranderen.

Bedoelde noodwendigheden kunnen immers dikwijls de verplaatsing van de hoofdzetel naar het grondgebied van een van de andere vijf Staten van het kleine Europa werkelijk nodig maken. Een dergelijke verplaatsing heeft als enig juridisch gevolg de vennootschap louter aan het nationaal recht van de nieuwe plaats van de zetel te onderwerpen (en dit recht kan gelijkwaardig zijn aan dat van de oorspronkelijke plaats van de zetel), terwijl integendeel een wijziging van het maatschappelijk doel, de aan de vennootschap toevertrouwde kapitalen blootstelt aan risico's die de aandeelhouders, bij de oprichting van de vennootschap niet gewild hebben.

Om het overzicht van het Belgisch wettenrecht te beëindigen behoren de wet van 17 juni 1960 «betreffende het statuut van de Belgische koloniaalrechtelijke vennootschappen waarvan de bestuurlijke hoofdzetel in België gevestigd is», en de Besluitwet van 2 februari 1940, gewijzigd door die van 19 februari 1942, vermeld te worden.

De wet van 17 juni 1960 onderwerpt van rechtswege aan de Belgische wet de «Belgische koloniaalrechtelijke vennootschappen» die hun bestuurlijke hoofdzetel in België en hun maatschappelijke zetel vanaf 30 juni 1960 in Kongo hebben; de statuten dienen aangepast te worden aan de Belgische wetten. Deze wet staat ook aan «het orgaan dat voor het beheer van de vennootschap bevoegd is» toe te beslissen, dat de bestuurlijke hoofdzetel naar Kongo overgebracht zal worden met het gevolg dat de vennootschap aan het Kongolees recht zal onderworpen zijn.

De besluitwetten van 2 februari 1940 en 19 februari 1942 stellen de *organen die voor het beheer van de vennootschap bevoegd zijn* alsook *de geranten* of het college van geranten, in staat de hoofdzetel van de vennootschap tijdelijk naar het buitenland over te brengen.

Uit deze wetsbepalingen valt geenszins af te leiden, dat het een vennootschap, welke aan het Belgisch recht onderworpen is, nooit toegestaan wordt haar hoofdzetel naar het buitenland over te brengen; zij beperkten zich ertoe aan de raad van beheer of aan de geranten een uitzonderlijke toestemming te verlenen om dergelijke beslissing te nemen.

Bovendien zijn bedoelde wetsbepalingen vreemd aan ons probleem: de geldige overplaatsing naar België, van de hoofdzetel van een vennootschap die vroeger aan een vreemd recht onderworpen was (het Engels recht) — het voortbestaan of de verdwijning van de rechtspersoonlijkheid.

Maar zij geven ons een zeer nuttige aanwijzing: de wetgever zelf is van oordeel dat niets belet dat een vennootschap, mits aanpassing van haar statuten, zich aan een nieuw nationaal recht, zonder verlies van haar rechtspersoonlijkheid, onderwerpt.

Een beslissing van de wetgever was in het geval bedoeld door de wet van 17 juni 1960, noodzakelijk, daar de onderwerping aan het Belgisch recht niet het

gevolg kon zijn van een beslissing genomen door de organen van de vennootschap, maar van een internationale gebeurtenis welke buiten hun wil plaats had: het onafhankelijk worden van Kongo.

Uit de hierboven uiteengezette beschouwingen en uit het beknopt onderzoek van de Belgische wetsbepalingen kunnen reeds de volgende besluiten getrokken worden:

a) Wanneer een vennootschap die oorspronkelijk — volgens de regels van ons collisierecht — aan een vreemd recht onderworpen was, haar hoofdzetel naar ons grondgebied overbrengt, dient er onderzocht te worden of deze overbrenging op geldige wijze, op grond van bedoeld recht, beslist werd, en of, ingevolge hetzelfde recht, de rechtspersoonlijkheid nog bestaat na deze verplaatsing.

Wij hebben vastgesteld, dat uit de constataties van het bestreden arrest — die overigens door het Engels recht opgelegd werden — blijkt dat de algemene vergadering van de vennootschap Lamot Ltd. geldig beslist heeft de zetel naar België over te brengen en dat deze verplaatsing de rechtspersoonlijkheid niet heeft doen verdwijnen.

b) Het Belgisch recht stelt een vennootschap, die aan het Belgisch recht is onderworpen, in staat haar zetel naar het buitenland over te brengen (bij eenparigheid van stemmen).

Zal deze geldige beslissing het verlies van de rechtspersoonlijkheid medebrengen omdat het Belgisch recht aldus zou beslissen?

[Dit is echter niet ons probleem. Hier rijst de vraag, of een vennootschap die aan een vreemd recht onderworpen was (het Engelse), en die, in overeenstemming met dat recht en geldig haar zetel naar ons grondgebied overbrengt en niettegenstaande deze overbrenging als rechtspersoon blijft bestaan, niettemin onvermijdelijk als dusdanig zal verdwenen zijn voor het Belgisch recht.]

c) Geen enkele bepaling van de wet, uitdrukkelijke of impliciete, verplicht te beslissen dat in zulk geval de rechtspersoonlijkheid van de vennootschap verloren is; dat in het bijzonder, wanneer sommige bepalingen van haar statuten, die aangepast werden aan dwingende voorschriften van ons recht, gewijzigd werden, zij niet meer als een rechtspersoon kan beschouwd worden.

Wij dienen derhalve thans te onderzoeken of de *aard zelve* van de rechtspersoonlijkheid die aan de vennootschappen in ons recht wordt toegekend, ons kan brengen tot de mening dat in een dergelijk geval de rechtspersoon verdwenen is.

Niboyet schrijft: «... une société ne peut pas changer de pays, sans se dissoudre et se reconstituer entièrement dans le nouveau pays, parce que son domicile est le siège de son statut juridique et que ce statut juridique ne peut pas continuer dans un pays alors qu'il a commencé dans un autre...» (74)

Ik vrees dat dit louter een bevestiging en een op niets gegrond postulaat is ... die overigens door het onderzoek van het vergelijkend recht tegengesproken worden; wij hebben er immers hierboven aan herinnerd, dat de nationale rechten die het incorporatiestelsel gekozen hebben aannemen dat een vennootschap vrijelijk haar zetel naar het buitenland mag verplaatsen.

Zouden overigens de Franse en Belgische rechtbanken in sommige gevallen niet *verplicht* zijn het voortbestaan van een vennootschap te aanvaarden, alhoewel zij haar zetel naar het buitenland overgebracht heeft: b.v. ter gelegenheid van een rechtsvordering vóór deze rechtbanken ingesteld door een oorspronkelijk aan het Engels recht onderworpen vennootschap die haar zetel

later naar Noord-Amerika (alwaar het incorporatiestelsel ook zou gelden) overgebracht heeft.

Maar het is doorgaans de aard zelve van de rechtspersoonlijkheid der vennootschappen die sommige auteurs ertoe brengt te oordelen dat deze persoonlijkheid verdwijnt ten gevolge van de internationale verplaatsing van de zetel. In de *Novelles* ⁽⁷⁵⁾ wordt deze opvatting zeer goed samengevat: « les êtres juridiques artificiels n'existent qu'en raison de l'acte souverain et la faveur de la loi qui leur concède l'existence et à laquelle il faut se référer pour mesurer leur capacité. Lorsqu'ils cessent de pouvoir se réclamer de cette loi et d'être soumis à son régime, ils retombent dans le néant, en brisant le lien qui les rattache à la loi dont ils tiennent l'existence ».

Steunend op een dergelijke zienswijze had Wauwermans ⁽⁷⁶⁾ ook in 1915 geschreven: «... le pouvoir souverain peut créer des personnes morales, son imperium créateur est impuissant au delà des frontières territoriales... ».

Battifol schrijft: «... on verra dans le changement de la nationalité la constitution d'une nouvelle société (natuurlijk indien het recht van de nieuwe plaats van de hoofdzetel nageleefd wordt) si on admet que la personnalité morale est une fiction résultant d'une concession légale. Si au contraire on voit dans la société une réalité juridique, le changement de nationalité est un accident qui n'altère pas l'acte même de la société » ⁽⁷⁷⁾.

Is de rechtspersoonlijkheid van een vennootschap werkelijk een fictie? Wordt zij noodzakelijkerwijze uitsluitend door de nationale overheid toegekend? Kan deze rechtspersoonlijkheid slechts ten gevolge van een beslissing van de overheid ontstaan?

Ik meen dat de opvattingen van de auteurs en de rechtspraak die deze vragen ontkennend beantwoorden dienen beaamd te worden.

De groeperingen van individuen om gemeenschappelijk commerciële en industriële belangen onder een georganiseerde leiding te behartigen, te beheren en te ontwikkelen, bestaan weliswaar sinds eeuwen maar zijn pas sinds de XIXe eeuw in onze maatschappij aanzienlijk en algemeen geworden. Het verschijnsel was belangrijk. Men diende, in het belang van de sociale en economische vooruitgang van de maatschappij, aan deze groeperingen toe te staan een eigen patrimonium te bezitten en juridische handelingen te verrichten. Men dacht heel natuurlijk aan een noodzakelijk geworden assimilatie met de fysische personen die de genots- en de handelingsbekwaamheid van onze positieve rechten bezitten.

Het Romeins recht eiste een wetgevende machtiging opdat een vereniging als rechtspersoon (*corpus habere*) zou kunnen aangezien worden. Dezelfde toestand bestond in het oud Frans recht. Nochtans werden door gewoonten, in het bijzonder in de steden waar de handel bijzonder bloeiend was (b.v. Genua) de handelsvennootschappen als rechtspersonen beschouwd zelfs zonder een beslissing van de overheid ⁽⁷⁸⁾.

Het Wetboek van Koophandel van 1808 heeft de rechtspersoonlijkheid van de handelsvennootschappen niet uitdrukkelijk voorzien, maar de rechtspraak en de rechtsleer hebben beslist dat zij, volgens de geest van de wet, als rechtspersonen dienden beschouwd te worden ⁽⁷⁹⁾.

Die rechtspersoonlijkheid werd immers tijdens de besprekingen van het Burgerlijk Wetboek, uitdrukkelijk aangenomen. De heer Berenger verklaarde op 20 vendémiaire jaar XII « la propriété du pont ou des immeubles que la Banque de France acquerrait n'appartient qu'à l'entreprise qui est là un être moral », en

de heer Treilhard preciseert « il y a là une fiction ».

De toestand ruimer onderzoekende, zegde de heer Goupil-Prefeln « chacune de ces compagnies est une personne morale qui agit, administre et régit les affaires de l'association » ⁽⁸⁰⁾.

In Engeland diende eerst, om de rechtspersoonlijkheid te kunnen genieten, een company of een joint stock company te worden « incorporated » door een beslissing van de wetgevende macht (Statute) en later door een « royal charter ».

De eerste volledige wet op de handelsvennootschappen (Company Act 1862) heeft de noodzakelijkheid van een voorafgaandelijke vergunning afgeschaft en heeft beslist dat de rechtspersoonlijkheid ontstond wanneer een dergelijke vennootschap overeenkomstig de wet opgericht, bij de bevoegde ambtenaar geregistreerd werd (incorporation by registration).

De opvatting dat alleen de overheid en o.a. de Wetgevende macht, een rechtspersoon kan doen ontstaan was nog die van de wetgever in 1873. Pirmez schreef in zijn verslag: « on conçoit sans qu'il soit besoin de le démontrer qu'il n'appartient pas aux particuliers de créer par leur volonté des êtres moraux, dont la loi et la justice protègent les droits comme ceux des citoyens » ⁽⁸¹⁾.

De opvatting dat de verenigingen en vennootschappen de rechtspersoonlijkheid alleen fictief bezaten en dat deze rechtspersoonlijkheid uitsluitend door de overheid kon toegekend worden, was o.a. die van Laurent. Hij had hieruit afgeleid dat de rechtspersonen geen wettelijk bestaan of geen bekwaamheid hebben buiten de grenzen van de Staat die ze in het leven geroepen had; dat derhalve de vreemde wetgever geen rekening behoeft te houden met ficties die anderen dan hij aangenomen hebben ⁽⁸²⁾.

In tegenstelling met de theorie van de wetsfictie, die een grote bijval in Frankrijk en in België vond, ontwikkelde zich eerst in Duitsland, en later in Frankrijk, de realiteitstheorie. Volgens deze theorie is de rechtspersoon, de vereniging of de stichting een organisme, dat *realiteit bezit*. Rechtspersonen zijn dus geen door de wet gefingeerde wezens, zij hebben een eigen en zelfstandig bestaan, elk van hen vormt een reële Gesamtperson (een werkelijk collectief wezen). « On ne peut pas dire, schreef ook Hauriou, que ce sont des êtres fictifs, ils ont une réalité concrète, ils existent dans la pensée de ceux qui y collaborent ou qui les connaissent » ⁽⁸³⁾.

Al vereist onze huidige wetgeving in sommige gevallen nog een toelating van of een bekrachtiging door de overheid, opdat sommige groeperingen of verenigingen de « rechtspersoonlijkheid » zouden kunnen genieten (b.v. de maatschappijen voor onderlinge bijstand — alhoewel zij in bepaalde gevallen een *recht* op erkenning bezitten — de beroepsverenigingen, de verenigingen van gemeenten), toch genieten andere van rechtswege deze rechtspersoonlijkheid wanneer zij opgericht worden in de voorwaarden welke in abstracto door de wet bepaald zijn (b.v. de verenigingen zonder winstoogmerken, de handelsvennootschappen en de burgerlijke vennootschappen die de commerciële vorm hebben aangenomen).

Hieruit blijkt dat het traditioneel stelsel van de bijzondere « schepping » door de overheid van de vereniging of vennootschap als persoon, niet meer het algemeen principe van ons positief recht is.

Tegenwoordig ontstaan de vennootschappen en verenigingen als rechtspersonen tengevolge van de enkele beslissing van de individuen die ze oprichten en die zich schikken naar de algemene regels, in abstracto door de wet bepaald.

De rechtspraak heeft de fictieleer moeten prijs geven en diende onvermijdelijk, om redenen voortvloeiende uit de noodzakelijke internationale betrekkingen, de realiteit als rechtssubject van vreemde instellingen, groeperingen of vennootschappen te aanvaarden.

Zij aanvaardde eerste de «plano» de hoedanigheid van rechtssubject van de vreemde Staten, hun administratieve territoriale overheden, en hun openbare instellingen⁽⁸⁴⁾. Later, alhoewel de bepalingen van onze wetten slechts uitdrukkelijk de hoedanigheid van rechtssubject in België toekenden aan de vreemde handelsvennootschappen (art. 196 van de gecoördineerde wetten op de handelsvennootschappen) en aan de andere vennootschappen of verenigingen die bij toepassing van artikel 2 van de wet van 14 maart 1855 door een koninklijk besluit «erkend» waren, werd achter-eenvolgens door de bestuurlijke en dan door de rechterlijke rechtspraak beslist, — steunend op de werkelijkheid van hun bestaan en van hun leven en bedrijvigheid, onafhankelijk van die van hun leden of vennoten —, dat al de vreemde verenigingen, groeperingen of vennootschappen van privaatrecht, als rechtssubjecten dienden erkend te worden, indien o.a. zij ook in hun land als dusdanig erkend zijn⁽⁸⁵⁾.

Men is ver van de theorie van Laurent, volgens welke de hoedanigheid van rechtssubject van instellingen, verenigingen of vennootschappen het gevolg is van een fictie, derhalve van een door de nationale overheid kunstmatig besliste toestand, die geen uitwerking buiten de grenzen van haar grondgebied kan hebben!

De fictieleer wordt ook vandaag doorgaans niet meer in aanmerking genomen. Andere leren, zoals die van de «gezamenlijke eigendom» of van de realiteit, werden ook door een groot gedeelte van de doctrine verworpen en thans wordt de voorkeur gegeven aan de theorie van de technische werkelijkheid volgens welke de rechtspersoon tegelijkertijd een realiteit én een fictie zou zijn. Hij is een realiteit in deze zin dat hij werkelijk bestaat: eigen leven, eigen doeleinden, eigen bedrijvigheid. Hij zou een fictie zijn in deze zin dat zijn rechtspersoonlijkheid niet uit de aard der zaken zou spruiten.

Nochtans meen ik met de h. Morel-Fatio⁽⁸⁶⁾ te mogen oordelen, dat al deze theorieën niet afdoende zijn, omdat zij allemaal pogen een assimilatie met de natuurlijke personen te rechtvaardigen, die alzo verondersteld worden, normaal, de enige rechtssubjecten te kunnen zijn.

Een dergelijke gelijkstelling zal uiteraard steeds kunstmatig zijn. Een vereniging of een vennootschap met eigen doeleinden, bedrijvigheid, opdracht en machten, is natuurlijk iets anders dan een enkeling. De gelijkstelling van een vereniging of een vennootschap is inderdaad een «fictie» in die zin dat het met de werkelijkheid niet strookt.

Het begrip «fictie» in de twee theorieën die het inroepen komt derhalve bezwaarlijk te pas. De «fictie» is nutteloos om de erkenning van rechtsbekwaamheden uit te leggen. In sommige positieve rechtssstelsels werden noch genotsbekwaamheid noch handelsbekwaamheid aan sommige individuen toegekend. Zij waren niettemin een werkelijkheid!

De realiteit van een individu of van een vereniging of vennootschap met eigen doeleinden en bedrijvigheid is een feit en de erkenning door het positief recht van genots- en handelingsbekwaamheid is een ander feit. «Autre chose est l'existence d'une personne morale, autre chose la reconnaissance de ses droits par le législateur (ik zou zeggen «par les droits nationaux»)... l'existence de la personne morale précède sa reconnaissance par la loi»⁽⁸⁷⁾.

De Staten zijn rechtspersonen. De rechtspersoonlijkheid kan uiteraard door de nationale overheid niet verleend worden⁽⁸⁸⁾. De Staat is onbetwistbaar een werkelijkheid; iets dat bestaat en leeft. Hij ontstaat uit psychologische en morele noodwendigheden, uit verwezenlijkingen en na te streven doeleinden die eruit voortvloeien.

Weliswaar zal een vreemde Staat normaal niet in een andere Staat als een rechtspersoon aangezien worden zolang hij niet door de Regering van deze Staat erkend wordt. Maar deze erkenning schept natuurlijk de Staat niet; zij maakt alleen mogelijk dat hij de genots- en handelingsbekwaamheid geniet. Volgens de moderne strekking van het Volkenrecht zou deze erkenning geen louter politieke en derhalve vrije beslissing van de andere Staten moeten zijn, doch veeleer een juridische vaststelling van een werkelijkheid met dit gevolg dat een Staat zou dienen «erkend» te worden wanneer hij als dusdanig bestaat en zijn gezag overeenkomstig het recht uitoefent⁽⁸⁹⁾.

Het Hof van cassatie van Frankrijk besliste op 28 januari 1954, de theorieën van de «fictie» verwerpende en de werkelijkheid van de hoedanigheid van persoon van «groeperingen» aannemende: «Attendu que la personnalité civile n'est pas une création de la loi; qu'elle appartient en principe à tout groupement pourvu d'une possibilité d'expression collective pour la défense d'intérêts licites, dignes par suite, d'être juridiquement reconnus et protégés»⁽⁹⁰⁾.

De nationale wetten scheppen niet de hoedanigheid van persoon met eigen leven en bedrijvigheid, van de verenigingen en vennootschappen; zij beperken zich ertoe ze te reglementeren; hun genots- en handelingsbekwaamheden te bepalen: «c'est en vérité reconnaître à la loi un rôle supérieur au sien; elle ne crée pas la personnalité, elle la réglemente. La personnalité naît de cette volonté commune qui se dégage du groupement des activités humaines tendues vers un but commun. La loi règle les conditions de ce groupement bien plus qu'elle ne lui donne la vie»⁽⁹¹⁾.

Door de wil van de vennoten is een wezen ontstaan waaraan de verwetelijkking van bepaalde doeleinden werd toevertrouwd en ook middelen om ze te bereiken werden gegeven. Bedoeld wezen heeft machten ontvangen die het in staat stellen beslissingen te nemen, handelingen te verrichten met of zonder de toestemming of de tussenkomst van al de natuurlijke leden die de vereniging of vennootschap hebben in het leven geroepen. Deze laatste beslissen en handelen onafhankelijk. Ze zijn een realiteit net als een natuurlijke persoon er ook een is. Hun genots- en handelingsbekwaamheden worden door de positieve rechten bepaald.

Van de privaatrechtelijke instellingen, de privaatrechtelijke verenigingen en vennootschappen wordt, tegenwoordig, de genots- en handelingsbekwaamheid in het buitenland erkend. Dagelijks treden zij op als eiser of verweerder vóór onze rechtscollèges. Zodoende wordt de werkelijkheid van hun eigen leven en bedrijvigheden erkend, en er ligt derhalve geen onverbreekbare band — zoals vroeger dikwijls, ten onrechte, beweerd werd — tussen het bestaan van een vennootschap en het nationaal recht dat haar statuut bepaalt (recht van de hoofdzetel of van de «incorporatie»).

Wij hebben overigens hierboven — naar aanleiding van het onderzoek van vreemde rechten — vastgesteld, dat de internationale verplaatsing van de zetel van de vennootschap geenszins het verlies van de genots- en handelingsbekwaamheden behoeft te weeg te brengen.

Men vraagt zich af waarom een handelsvennootschap — een werkelijk bestaande persoon — die overeenkomstig het nationaal recht dat haar beheerst, regelmaig

haar hoofdzetel naar België verplaatst, in ons land geen genots- en handelingsbekwaamheid zou mogen bezitten. Weliswaar, nu artikel 197 van de gecoördineerde wetten op de handelsvennootschappen bepaalt dat de vennootschappen waarvan de hoofdzetel in België gevestigd is aan de Belgische wetten onderworpen zijn, zal deze vennootschap, om bedoelde bekwaamheden te kunnen genieten, haar statuten eventueel aan deze wetten moeten aanpassen. Maar noch de wettelijke of reglementaire bepalingen, noch de algemene principes van ons recht, noch ook de aard zelve van de verenigingen of vennootschappen verbieden of beletten dat een vennootschap ontstaan in Engeland, in de vorm van een incorporated company limited, die haar zetel naar België verplaatst heeft, na eventuele aanpassing van haar statuten aan de essentiële voorwaarden, gesteld door de Belgische wetten betreffende de naamloze vennootschappen of zonder aanpassing, indien ze niet nodig is, in ons land genots- en handelingsbekwaamheid zou bezitten.

De vennootschap is niet teniet gegaan omdat haar hoofdzetel naar België overgeplaatst werd; zij bestaat nog steeds; zij heeft nog steeds haar doeleinden, haar machten, oorspronkelijk door de oprichters toegekend. Zij is weliswaar niet meer, volgens ons collisierecht, aan het Engelse recht onderworpen, doch wel aan het Belgische... maar zij bestaat nog steeds, en blijft in staat om rechten te genieten en ze uit te oefenen. In het Répertoire pratique de droit belge leest men: « mais si le transfert avait lieu avec l'accord de tous les actionnaires (of zoals, ter zake, ingevolge een geldige beslissing genomen bij toepassing van het Engels recht dat de vennootschap beheerste), la société commerciale cesserait d'exister, tout au moins, comme société belge » (92). Het zou nauwkeuriger zijn en beter stroken met de werkelijkheid en de juridische principes, aan te nemen en te beslissen dat zulke vennootschap na de verplaatsing van haar zetel steeds dezelfde blijft, niet van nationaliteit verandert, omdat zij geen nationaliteit kon en kan hebben, maar dat ze voortaan aan het nationaal recht van de nieuwe plaats van haar zetel (in ons geval het Belgisch recht) onderworpen wordt.

Zulke juridische oplossing van het probleem, welke geen enkele wetsbepaling belet, is in overeenstemming met de werkelijkheid, de huidige economische, sociale en internationale vereisten, zoals ze immers door Belgische wetten en door internationale verdragen uitgedrukt en erkend zijn.

De werkelijkheid, de economische, sociale en internationale vereisten.

Een vennootschap die zoals de vennootschap Lamot limited zich naar België verplaatst en in ons land haar bedrijvigheid voortzet ... is in feite ontegenzeggelijk dezelfde. Dezelfde doeleinden, dezelfde bedrijvigheid, de beschikking over dezelfde middelen, hetzelfde bestuur, dezelfde machten, ...

Een noodzakelijke ontbinding van de « Engelse » vennootschap en een latere eventuele oprichting van een « nieuwe » vennootschap zouden juridische vereisten zijn die tegen de werkelijkheid zouden ingaan, en tevens zonder deugdelijke redenen de economie zouden schaden. Het recht dient zich aan de werkelijkheid aan te passen; het is de opdracht van de rechtspraak een degelijke aanpassing tot stand te brengen wanneer de wet op onbetwistbare algemene dwingende rechtsprincipes, zoals ten deze, zulks niet in de weg staat.

Door zijn arresten van 14 juni 1957 en 28 maart 1958 (93) heeft het Hof beslist, dat, ten opzichte van een bediende, handelsvennootschappen en verscheidene

natuurlijke rechtssubjecten die achtereenvolgens dezelfde handelsexploitatie hadden uitgebaat, waarin bedoelde bediende werkzaam was geweest « de » werkgever van deze laatste waren geweest omdat de economische eenheid van de exploitatie in aanmerking diende genomen te worden.

Een gelijkaardige oplossing is hier ook geboden.

Het bestaan van de Europese Economische Gemeenschap schaft de landsgrenzen tussen de zes Statenleden af. De verplaatsing van de hoofdzetel van de vennootschappen van het grondgebied van een dezer Staten op dat van een andere dient derhalve thans gelijkgesteld te worden met een verplaatsing binnen de grenzen van een Staat; wat door ons recht geenszins verboden of werkelijk onmogelijk gemaakt wordt.

De grondgebieden van de zes Staten dienen, volgens de wil van hun wetgevende machten, die het Verdrag tot oprichting van de Europese Economische Gemeenschap goedgekeurd hebben, één enkele gemeenschappelijke economische markt te vormen. In feite worden bijhuizen en bedrijfszetels door de nationale ondernemingen op de grondgebieden van de andere Staten opgericht; fusies en opslorpingen van vennootschappen, waarvan de zetels gevestigd zijn op de grondgebieden van één, twee of meer Staten der Europese Gemeenschap, worden door onze wetgever begunstigd; de hoofdzetels verplaatsen zich (94).

Artikel 220 van het Verdrag van Rome zet de Statenleden ertoe aan, « voor zover nodig, met elkaar in onderhandeling (te treden) ter verzekering, voor hun onderdanen, van ... de handhaving van de rechtspersoonlijkheid in geval van de verplaatsing van de zetel van het ene land naar het andere ... ».

Wanneer, zoals in het geval dat wij thans onderzoeken en in andere gevallen van dezelfde aard, ons nationaal recht van nu af de instandhouding van de rechtspersoonlijkheid toestaat, rust het op de rechterlijke macht, in het bijzonder om redenen ontleend aan de maatschappelijke evolutie en aan het thans heersende rechtsbewustzijn, dit vast te stellen, en de juridische gevolgen, in concreto, daaruit af te leiden.

Gewis zullen de aldus door de rechtspraak genomen beslissingen sommige tegenstrijdigheden laten bestaan (95) tussen de oplossingen welke aan de besproken toestand door de onderscheiden nationale internationaal privaatrechten gegeven worden: zo b.v. 1) niettegenstaande het feit dat onze rechtspraak beslissen zou, dat een vennootschap zoals verweerster aan het Belgische recht onderworpen is, zullen de Engelse rechtscolleges oordelen dat het Engels recht dient toegepast te worden; 2) ingeval een beslissing, zoals die welke ik voorstel, genomen wordt ten opzichte van een vennootschap welke aan het Frans recht onderworpen was en haar hoofdzetel naar België overbrengt, zou het kunnen gebeuren dat de Franse rechtscolleges deze vennootschap als ontbonden zouden aanzien terwijl zij voor ons nog steeds zou bestaan.

Maar enerzijds, zo men de twee evenaangevoerde voorbeelden opnieuw beschouwt, mag men niet uit het oog verliezen: 1) dat, mocht het Hof beslissen dat de vennootschap Lamot limited ten gevolge van de verplaatsing van haar zetel opgehouden heeft te bestaan ... de Engelse rechtscolleges niettemin, overeenkomstig hun nationaal recht, zouden blijven beslissen dat bedoelde vennootschap blijft bestaan; 2) dat, zo de vennootschap die haar zetel in Frankrijk had, bij toepassing van het Frans recht, haar zetel niet kon overbrengen naar het buitenland met behoud van haar rechtspersoonlijkheid, onze rechtscolleges verplicht zouden zijn te beslissen dat bedoelde vennootschap niet meer bestaat. Indien integendeel het Frans recht

deze overbrenging toelaat, zou het uitsluitend aan het Belgisch recht behoren overeenkomstig én het Frans én het Belgisch collisierecht, te beslissen of de op ons grondgebied gevestigde vennootschap nog steeds als rechtspersoon voortbestaat.

Anderzijds, zolang de nationale internationaal privaatrechten van elkaar verschillende regels zullen inhouden, zullen noodzakelijk conflicten tussen de oplossingen gegeven door de nationale rechtscollages, blijven rijzen.

Dergelijke conflicten bestaan, ten opzichte van talrijke toestanden die moeten geregeld worden door het internationaal privaatrecht. Zij doen zich geenszins alleen voor t.a.v. de toestand van de handelsvennootschappen die o.a. hun hoofdzetel verplaatsen.

Zich bewust van de huidige economische noodzakelijkheid de internationale verplaatsing van de zetels der vennootschappen zonder verlies van de rechtspersoonlijkheid te vergemakkelijken, heeft het Verdrag, ondertekend op 1 juni 1956 ⁽⁹⁶⁾, te 's Gravenhage, nopens de erkenning van de rechtspersoonlijkheid van vreemde vennootschappen, verenigingen en stichtingen bepaald: « bij overbrenging van de statutaire zetel van een der Verdragssluitende Staten naar een andere, wordt het voortbestaan van de rechtspersoonlijkheid in alle Verdragssluitende Staten erkend, indien dit voortbestaan erkend wordt in de twee betrokken Staten ».

Deze bepaling betreft voornamelijk de erkenning door *al de Staten*, van het voortbestaan van een vennootschap of vereniging die haar zetel verplaatst van het grondgebied van een andere Staat naar dat van een tweede andere Staat ... voor zoveel de rechten van deze laatste twee Staten bedoeld voortbestaan erkennen.

Zoals professor Rigaux ⁽⁹⁷⁾ beklemtoont: « disposition qui restera longtemps lettre morte puisqu'elle prévoit la reconnaissance (par l'Etat C) d'un effect juridique — le maintien de la personnalité en cas de transfert du siège du pays A au pays B — alors que cet effet n'est notamment pas admis dans les deux derniers Etats. Avant de mettre en oeuvre l'efficacité internationale d'une situation juridique, il convient sans doute que cette situation réçoive la réglementation appropriée ... ».

Het zal het Hof niet ontgaan dat, indien het vaststelt dat in het thans onderzochte geval, zoals in gelijkaardige gevallen, ons positief recht het voortbestaan van de vennootschappen na verplaatsing naar ons grondgebied van de hoofdzetel niet belet (dit voortbestaan ook aangenomen zijnde door het nationaal recht van de oorspronkelijke zetel) de Belgische rechtspraak aan het Verdrag van 1 juni 1956 een uiterst belangrijke reële uitwerking zal gegeven hebben en zodoende, in de uitoefening van haar opdracht, het recht, in de mate van haar mogelijkheden, aan de eisen van de huidige sociale en economische noodwendigheden aan te passen, de doelstellingen van al de door bedoeld Verdrag gebonden Staten, gediend zal hebben.

D. Wanneer neemt de termijn van 30 jaar, bepaald door artikel 102 van de samengeschiede wetten, een aanvang, in het geval van verplaatsing naar België, van de hoofdzetel van een handelsvennootschap (naamloze vennootschap volgens het Belgisch recht), opgericht in het buitenland (Engeland) en die de oorspronkelijk bedoelde zetel aldaar gevestigd had?

De regel volgens welke een vennootschap en o.a. een naamloze vennootschap slechts voor een periode van 30 jaar mag opgericht worden, is geenszins een prin-

cipe dat in al de nationale rechten geldt. In Engeland, Nederland ⁽⁹⁸⁾ en Frankrijk o.a. bestaat een dergelijke regel niet en in het laatstgenoemde land wordt een naamloze vennootschap doorgaans voor een termijn van 99 jaar opgericht ⁽⁹⁹⁾.

Tijdens de besprekingen van het ontwerp dat de wet van 18 mei 1873 zou worden, werd er verklaard: « ce laps de temps a paru assez long pour permettre d'embrasser, sous cette forme de l'association, toutes les entreprises les plus vastes et les plus importantes » ⁽¹⁰⁰⁾.

Guillery preciseert dat de bedoeling van de wetgever was een alijdurende rechtspersoonlijkheid te beletten ⁽¹⁰¹⁾.

Voor professor L. Fredericq is de regel van openbare orde; de wetgever die een nieuwe invoering van de dode hand vreesde, heeft de alijdurende rechtspersonen willen beletten ⁽¹⁰²⁾.

Het komt mij duidelijk voor dat de regel, gesteld door lid 2 van artikel 102, niet van toepassing is op een vennootschap die, alhoewel een bedrijfszetel en belangrijke roerende en onroerende goederen in België bezittende, niettemin, in overeenstemming met de bepalingen van het Belgisch recht (art. 197 van de gecoördineerde wetten op de handelsvennootschappen), aan een vreemd recht onderworpen is, omdat haar hoofdzetel niet in België gevestigd is.

Het is ook duidelijk dat, indien een vennootschap die oorspronkelijk haar hoofdzetel op ons grondgebied had, deze zetel, later, in overeenstemming met het Belgisch recht (bij een beslissing, genomen door *al de vennoten*), naar het buitenland verplaatst, alwaar, ingevolge de bepalingen van het daar vigerende recht, haar rechtspersoonlijkheid beschouwd wordt als nog steeds bestaande, onze rechtbanken niet mogen beslissen dat genoemd artikel 102 van toepassing blijft en dat derhalve de vennootschap als niet meer bestaande dient aangezien te worden omdat de termijn van 30 jaar verstreken is na bedoelde verplaatsing.

Hieruit dient m.i. afgeleid te worden, dat de door artikel 102 bepaalde termijn van 30 jaar slechts in aanmerking mag genomen worden indien de maatschappelijke zetel op ons grondgebied gevestigd is en slechts zal kunnen ingaan vanaf en duren tot op het tijdstip dat de zetel zich in België bevindt.

De toepassing van artikel 102 is immers nauw en noodzakelijk verbonden met de aanwezigheid van deze zetel in ons land.

Wellicht heeft de wetgever de dode hand willen tegengaan; maar zij kan niet voorkomen worden t.a.v. zich in België bevindende goederen die echter toebehooren aan een vennootschap welke aan een vreemd recht onderworpen is.

Dienvolgens dient er aangenomen te worden, met de bestreden beslissing, dat de termijn van 30 jaar, ten deze, pas op 15 februari 1932, de datum van de verplaatsing van de hoofdzetel van de vennootschap Lamot Ltd, een aanvang heeft kunnen nemen.

Zoals verweerster terecht in haar memorie aanstipt, « zo het stelsel van het middel moest worden aangenomen zou het onmogelijk zijn de hoofdzetel van een in het buitenland gestichte kapitaalvennootschap naar België over te brengen, welke vennootschap overeenkomstig de buitenlandse wet en onder het beheer van deze laatste, haar maatschappelijke activiteiten gedurende meer dan 30 jaar in het buitenland regelmatig zou hebben voortgezet ».

Het probleem dat we thans onderzoeken werd, naar mijn weten, noch door de rechtspraak noch door de doctrine behandeld.

De Franse rechtsleer raadplegen heeft geen nut,

daar de Franse wet de duur der naamloze vennootschappen niet beperkt.

Maar Loussouarn (103) vermeldt en behandelt twee (104) toestanden die met de thans behandelde vraag een zekere verwantschap vertonen.

De Franse wet van 4 maart 1943 vereist dat drie vierden van de waarde der aandelen die niet onmiddellijk gestort werden, binnen een termijn van tien jaar betaald worden. De termijn neemt een aanvang de dag van het inwerkingtreden van de wet, voor de vennootschappen die toen reeds bestonden, en vanaf de dag van hun oprichting, voor de andere.

Indien de termijn begint te lopen van af de oprichting, zelfs voor de vennootschappen die oorspronkelijk in het buitenland gevestigd waren, zullen, schrijft Loussouarn, de vennoten voor een verplaatsing van de maatschappelijke zetel, die uiterst nuttig voor de vennootschap zou kunnen zijn, terugdeinzen daar zij in dat geval verplicht kunnen worden hun aandelen in een zeer korte termijn helemaal vol te storten, wat zij niet konden voorzien.

Overigens, oordeelt de Franse auteur, om de termijn slechts vanaf de datum van de verplaatsing van de zetel naar Frankrijk te doen ingaan, mag men zich op het principe van de niet terugwerkende kracht van de Franse wet beroepen.

Maar, schrijft hij verder, indien men van oordeel is dat de volstorting van de aandelen binnen een termijn van 10 jaar een *essentielle voorwaarde* voor de geldigheid van de vennootschap is, dan dient er beslist te worden dat de termijn steeds van af haar oprichting begint te lopen.

Loussouarn onderzoekt vervolgens een tweede probleem: naar de Franse wet zijn de oprichters van een vennootschap met beperkte aansprakelijkheid, gedurende een termijn van 10 jaar persoonlijk verantwoordelijk voor de te hoge schatting van de inbrengen. Hij aarzelt tussen de twee oplossingen die kunnen gegeven worden aan het probleem dat rijst wanneer een vennootschap haar hoofdzetel naar Frankrijk overbrengt: immers, beslissen dat de termijn loopt vanaf de oprichting van de vennootschap en niet slechts van af de datum van de verplaatsing van de hoofdzetel, zou als gevolg hebben dat de vennoten in feite, de door de wet bepaalde bescherming eventueel zullen moeten derven.

Ik ben persoonlijke van mening dat, telkenmale als dergelijk probleem rijst, er dient onderzocht te worden, of de wetsbepaling van het land van de nieuwe zetel een *essentielle voorwaarde* voor de geldigheid van de vennootschap stelt, en tevens, in geval een ontkenkend antwoord op deze vraag moet gegeven worden, subsidiair of deze bepaling op gebiedende wijze haar uitwerking moet en kan krijgen zelfs vóór de datum van de vestiging van de hoofdzetel op het grondgebied van het land alwaar deze wet vigeert.

Mijns inziens dient er beslist te worden dat de bepalingen van artikel 102 leden 2 en 3, van de gecoördineerde wetten op de handelsvennootschappen, los staan van de wezenlijke voorwaarden voor de geldigheid van de vennootschappen; bedoeld artikel bepaalt immers uitdrukkelijk eensdeels: «indien een langere duur (dan 30 jaar) bepaald is, wordt hij op deze termijn teruggebracht» (lid 2), en anderdeels: «de vennootschap mag ... achtereenvolgens worden verlengd over een verdere termijn eindigende binnen de dertig jaar der verlenging» (lid 3).

De mening is wellicht gewettigd dat, wanneer een vennootschap haar hoofdzetel geldig naar ons grondgebied overbrengt, zij zich zodoende vrijwillig aan ons recht onderwerpt, en tegelijkertijd, bij toepassing van

artikel 102, vanaf dit tijdstip een termijn van bestaan van 30 jaar doet ingaan.

Overigens is het wettelijk vereiste betreffende de termijn van 30 jaar, zoals wij hierboven betoogd hebben, erg verbonden met de vestiging van de hoofdzetel op ons grondgebied. Derhalve kan artikel 102 slechts toegepast worden indien bedoelde zetel in België gevestigd is en van af het tijdstip van deze vestiging.

Het bestreden arrest heeft derhalve wettig beslist, dat in artikel 102 «de Belgische wetgever zeker niets anders beoogt dan het leven dat die vennootschap onder de Belgische wet doorbrengt» en dat meergeelde termijn, in casu eerst op 15 februari 1932 een aanvang genomen had.

Het tweede en het derde onderdeel van het middel falen naar recht.

Besluit: verwerping.

- (1) Cass. 27 september 1963 (Bull. en Pasic. 1964, I, 93).
- (2) Cass. 16 februari 1951 (Bull. - Pasic 1951, I, 395) en conclusie van de Heer Procureur-generaal R. Hayoit de Termicourt.
- (3) Men raadplege Cass. 22 september 1932 (Bull. - Pasic. 1932, I, 245) «les dispositions légales qui érigent en illégalité, les faits imputés au juge du fond».
- (4) In dezelfde gedachtengang raadplege men Cass. 10 september 1958 (Bull. - Pasic. 1959, I, 27) en Arresten van het Hof 1959, 19.
- (5) Des Personnes morales en droit international privé nos 76 et 77, p. 113 et suiv.
- (6) «Les effets d'un contrat sont régis en principe par la loi en vigueur au moment où il est passé». Cass. fr. 7 juin 1901, Dall. 1902, 1105; 6 juillet 1912, Sirey 1912, I, 281; 30 nov. 1920, Sirey 1921, I, 167; De Page, Traité T. I, 3e édition, n° 231 quater, p. 340 et suiv.
- (7) Journal des sociétés, p. 145.
- (8) Les conflits des lois en matière de Sociétés - Rennes 1949, p. 225-226.
- (9) Wij onderzoeken verder a) of de hoofdzetel van een vennootschap, volgens het Engels en het Belgisch recht, op geldige wijze naar een ander land mag overgebracht worden; b) of de rechtspersoonlijkheid van de vennootschap al dan niet verdwijnt na een dergelijke verplaatsing.
- (10) Men raadplege Van Boxsom, Rechtsvergelijkende studie over de nationaliteit der vennootschappen, blz. 23 tot 27; en R. Abrahams, Les sociétés en droit international privé, p. 104 et suiv.
- (11) Van Boxsom, op. cit. blz. 29 tot 31; Fredericq, Traité de droit commercial, T. V, nr. 771 en volgende.
- (12) Men raadplege Van Boxsom op cit. blz. 170.
- (13) Men raadplege o.a. Palmers, Company law; Cheshire Private International law, Vaughan-Williams en Crusacchi; The Nationality of Corporation; Law quarterly Review 1333, blz. 19; Thomas L. Coleman, Transfer of Company's principal office, in Rapports généraux du Ve Congrès international de droit comparé, p. 291; De Visscher, La nationalité et le caractère ennemi des sociétés commerciales d'après la jurisprudence des cours anglaises, Revue de droit international privé 1917; Maurice Leven, De la nationalité des sociétés et du régime des sociétés étrangères en France, blz. 154; P. Arminjon, Précis de droit international privé commercial, blz. 71; Loussouarn, op. cit. blz. 76-77; G. Cassini, Revista del diritto commerciale, juli-augustus 1957, blz. 256.
- (14) In dezelfde zin in het bijzonder: Y. Loussouarn, op. cit. blz. 230 tot 235.
- (15) J. Guillery, Commentaire législatif de la loi du 18 mai 1873 sur les sociétés commerciales en Belgique, blz. 149-150; J. Guillery, Des Sociétés Commerciales en Belgique, 2e édition, T. III, blz. 442-445.
- (16) Verslag uitgebracht door de heer Pirmez namens de Commissie van de Kamers - Doc. nr. 62 - Zittijd 1865-1866, blz. 558.
- (17) Guillery, Des Sociétés commerciales en Belgique, 2e édition, T. III, nr. 1285, blz. 442.
- (18) Verslag uitgebracht namens de Commissie van de Kamer, door de heer Pirmez, op. cit.
- (19) Zelfs in het strafrecht dat ingevolge de bepalingen van artikel 9 van de grondwet, een analogische uitlegging niet toelaat zou een andere interpretatie niet kunnen goedgekeurd worden: zie cass. 23 januari 1956, Bull. - Pasic. 1956, I, 534.
- (20) Nopens het onderscheid tussen de politieke rechten in de enge en in de ruime betekenis: raadpl. concl. advocaat-generaal Ganshof van der Meersch, vóór arrest van het Hof van cassatie van 21 december 1956 (Bull. - Pasic. 1957, I, 430) en Dabin, Lésion et intérêt et lésion de droit - Annales de droit et de science politique T.IX.
- (21) Ch. De Visscher, Protection diplomatique des actionnaires de sociétés, Revue de droit international et de législation comparée, 1934, blz. 642.
- (22) Zie deze rechtspraak in Van Boxsom, op. cit. blz. 111 en 112 en in Loussouarn, op. cit. nr. 29 tot 43.
- (23) F. Rigaux, Les personnes morales en droit international privé - Annales de droit et de sciences politiques, T. XXIV, blz. 255-257.
- (24) Revue de droit international privé, 1915-1916, blz. 260 tot

268 en Clunet, 1915, blz. 218.

- (25) F. Rigaux, op. cit. a) blz. 255, b) blz. 249, c) blz. 257.
- (26) Louis Morel-Fatio, « La nationalité des sociétés », blz. 115 en 116.
- (27) J.P. Niboyet, « Existe-t-il vraiment une nationalité des sociétés ? », Revue de droit international privé 1927, blz. 409.
- (28) P. Arminjon, Précis de droit international privé commercial, blz. 55-56.
- (29) Loussouarn, op. cit. blz. 97.
- (30) Loussouarn, op. cit., blz. 95 en 271.
- (31) Men raadplege nochtans P. Louis-Lucas, Remarques relatives à la détermination de la nationalité des sociétés - La semaine juridique, 1953, Doctrine 1104.
- (32) J.P.A. François - Grondlijnen van het Volkenrecht, 2e druk, blz. 294-295. Zie ook Jhr. Mr. H.E. Van Panhuys, De Particuliere rechtspersoon en haar nationaliteit als Volkenrechtelijk probleem, Ned. Tijdschrift voor internationaal recht, juli 1959, blz. 213 en volgende.
- (33) Cour internationale de justice - Recueil des arrêts, avis consultatifs et ordonnances 1964, blz. 60 en volgende.
- (34) Ch. De Visscher, Protection diplomatique des actionnaires de sociétés, Revue de droit international et de législation comparée 1934, blz. 642, 643, 646.
- (35) Cass. 8 februari 1849, B. 1849, I, 221.
- (36) Cass. 18 april 1888, Bull. en Pasic. 1888, I, 186.
- (37) Betreffende de bewijskracht in België van de in het buitenland gewezen vonnissen in zake de « staat » der natuurlijke personen, Cass. 16 januari 1953 (Arresten van het Hof 1953, I, 304) en de conclusies van de Heer Procureur-generaal Havoit de Termicourt, 4 oktober 1956 (ibid. 1957, I, 55) en 11 oktober 1957 (ibid. 1958, I, 73).
- (38) Abrahams op. cit.
- (39) Men raadplege o.a. Loussouarn, op. cit. blz. 174-175.
- (40) Arminjon - Précis de droit international privé commercial, blz. 97.
- (41) Men raadplege de bovenvermelde auteurs.
- (42) Rede uitgesproken op 1 september 1962 door de h. Procureur Generaal Havoit de Termicourt en nota's onderaan cass. 27, november 1964 (Pasic. 1965, I, 309).
- (43) Cfr. Cass. 29 mei 1961 (Bull. en Pasic. 1961, I, 1037) en de rede uitgesproken op 1 september 1962 door de Heer Procureur-generaal Havoit de Termicourt.
- (44) Cass. 27 oktober 1960 (Bull. en Pasic. 1961, I, 210) en noot 1.
- (45) Noot 1 onderaan Cass. 27 oktober 1960 (Bull. en Pasic. 1961, I, 210).
- (46) Van Boxsom, op. cit. blz. 193.
- (47) Van Boxsom, op. cit. blz. 95 en 97.
- (48) Clunet 1883, blz. 315 - Van Boxsom, op. cit. blz. 164.
- (49) Van Boxsom, op. cit. blz. 185.
- (50) Van Boxsom, blz. 149 en 151.
- (51) Nopens het begrip « nationaliteit » van de vennootschappen, zie hierboven.
- (52) Thaller en Percreau, nr. 692, blz. 449; Escarra, Manuel de droit commercial, nr. 851, blz. 484 geciteerd door Loussouarn op. cit. blz. 238.
- (53) Arrest 29 maart 1898, Clunet 1899, blz. 756 en D. 1899, I, 595.
- (54) Thaller, D.P. 1895, blz. 57 en Loussouarn, op. cit. blz. 249.
- (55) Van Ryn, Principes de droit commercial T. I, nr. 799, blz. 480.
- (56) F. Gilson, Les modifications aux statuts de la S.A.
- (57) Wauwermans, La société peut-elle changer de nationalité ? Revue générale des sociétés et de droit commercial, 29 januari 1914, blz. 173 en volgende.
- (58) Mr. Thibierge, Le statut des sociétés étrangères in Le statut de l'étranger et le Marché commun, 57e Congrès des notaires de France 1959.
- (59) Y. Loussouarn, Le transfert du siège social in Etudes de droit contemporain - Travaux et recherches de l'Institut de droit comparé de l'Université de Paris XXII, blz. 237-238.
- (60) Pineau, Les sociétés commerciales en droit international privé, 1893, Niboyet, Traité T. II, nr. 751.
- Levasseur, Le changement de nationalité des sociétés anonymes. Revue des sociétés, 1914, blz. 321.
- Pillet, Des personnes morales en droit international privé, nr. 109.
- Cuq, La nationalité des sociétés, Thèse Paris 1921, blz. 16 en 22.
- Houpin, Traité des sociétés, T. III, nr. 1847.
- Hamel et Lagarde, Traité de droit commercial, T. I, nr. 429.
- (61) Battifol, Traité élémentaire de droit international privé, 2e édition, nr. 194, blz. 235, 3e édition, nr. 194, blz. 233.
- Lerebours-Pigeonnière, Précis de droit international privé, 6e édition, nr. 177, blz. 195.
- Perroud, Le changement de nationalité des sociétés anonymes, Clunet 1926, blz. 561.
- Y. Loussouarn, 1° Les conflits de lois en matière de sociétés, Thèse Rennes 1949, nr. 122, blz. 239.
- 2° Le transfert du siège social et les problèmes du statut juridique des sociétés, Travaux du comité français de droit international privé, 1946-1948, blz. 157.
- 3° Noot onder Cass. burg. 7 juli 1947, Revue critique de droit international privé 1949, blz. 78.
- 4° Le transfert du siège social, Etudes de droit contemporain, Travaux et recherches de l'Institut de droit comparé de l'Université de Paris XXII, blz. 227 en volgende.
- Maurice Leven, De la nationalité des sociétés et du régime des sociétés étrangères en France.
- Arminjon, Précis de droit international privé commercial, blz. 88 en volgende.
- Demassieux, Le changement de nationalité des sociétés de commerce, Thèse Lille 1928.
- (62) Resteau, Traité des sociétés anonymes, T. I, nr. 23.
- (63) Van Ryn, op. cit. en loc. cit.
- (64) S. Fredericq en Desmet, « Le transfert du siège social »

in Revue de droit international et de droit comparé 1950, blz. 144 en volgende.

- (65) F. Rigaux, op. cit. blz. 260.
- (66) Van Ryn, op. cit. T. I nr. 356, blz. 250.
- (67) Cass. 13 juni 1950, Bull. en Pasic. 1950, I, 726; Arresten van het Hof 1950, 639. Zie ook Hof van beroep Gent, 25 juni 1952; Revue pratique du notariat belge 1952, blz. 208 en conclusie van het openbaar ministerie.
- (68) Ripert, Durant et Roblot, Traité élémentaire de droit commercial, 4e édition T. I, blz. 306, nr. 593 - Escarra et Raoult, Traité théorique et pratique de droit commercial, T. I, nr. 55, blz. 73 - Loussouarn, Les conflits des lois en matière de sociétés, blz. 239.
- (69) Het Bestuur van directe belastingen legt zich bij deze beslissing niet neer. Zonder te betwisten dat zij juridisch verantwoord is, oordeelt het dat zij tegen de economische werkelijkheid indruist; derhalve wordt de mobiliënbelasting niet toegepast wanneer een naamloze vennootschap omgevormd wordt in een personenvennootschap met beperkte aansprakelijkheid, of voorwaarde dat niets gewijzigd wordt aan het kapitaal, de reserves, de inbreng, de duur van de vennootschap... « la même attitude se recommanderait vis-à-vis d'une prorogation décidée après l'expiration du terme de la société... » Schreuder. Les impôts sur les revenus - blz. 108, nr. 84 III.
- (70) Hof van Cassatie van Frankrijk 29 maart 1898 - Clunet 1899, blz. 756 en D. 1899, I, 595.
- (71) M. Leven, « De la nationalité des sociétés et du régime des sociétés étrangères en France », blz. 401 en 402.
- (72) In de memorie van toelichting leest men «... deze wijzigingen... (zoals van de juridische vorm of van de nationaliteit)... worden geenszins beïnvloed door de voorgestelde hervorming en de vereiste voorwaarden voor hun geldigheid blijven onveranderd ».
- En de Raad van State stipt dienaangaande aan « Rechtsleer en rechtspraak hadden over het algemeen aanvaard dat het verbod tot wijziging onder de in artikel 70 bepaalde voorwaarden inzake meerderheid niet alleen gold voor het essentieel doel in eigenlijke zin maar ook voor essentiële bestanddelen van de akte van vennootschap zoals de rechtsvorm en de nationaliteit van de vennootschap. Dergelijke wijzigingen konden alleen met algemene stemmen tot stand komen ». « Door het ontwerp wordt deze opvatting in de wet zelf bekrachtigd behalve dan voor het maatschappelijk doel... ».
- (73) R. Philips - La loi du 6 janvier 1958 régissant la désignation et la modification de l'objet social - Revue pratique des sociétés civiles et commerciales 1958, blz. 77 en volgende.
- (74) J.P. Niboyet - Cours de droit international privé français, 2e édition, blz. 251, nr. 277.
- (75) Nouvelles, Droit commercial, T. II, Sociétés commerciales, nr. 5211.
- (76) Wauwermans, La société peut-elle changer de nationalité ? - Revue générale des sociétés et du droit financier, 29 januari 1914.
- (77) H. Battifol, Traité élémentaire de droit international privé, 2e édition, p. 235.
- (78) Lyon. Caen et Renault - Traité de droit commercial - T. II, blz. 104 en volgende.
- (79) Répertoire pratique de droit belge, V° Sociétés à forme dite commerciale (en général), nr. 79.
- (80) Lyon, Caen et Renault, op. cit. blz. 118-119.
- (81) Guillery, op. cit. tweede gedeelte II, nr. 3, blz. 96.
- (82) Laurent - Principes de droit civil - T. I, blz. 367 en volgende.
- (83) Haurion, Précis de droit administratif, blz. 124.
- (84) Cass. 20 maart 1902 (Bull.-Pasic. 1902, I, 181) - « Considérant qu'en vertu du droit des gens, un Etat étranger existe, comme personne juridique, vis-à-vis de l'Etat belge, par le seul fait des relations diplomatiques qu'entretiennent les deux Etats; que ces relations emportent, par elles-mêmes, reconnaissance de l'Etat étranger; Considérant que cette reconnaissance s'étend, quant à la personnalité juridique, aux subdivisions de l'Etat telles que la commune et les services publics qui dépendent de celle-ci, similaires à ceux organisés, par notre loi nationale... ».
- (85) De Page - Traité élémentaire de droit civil belge, T. I, 3e édition, nr. 106, blz. 158-159.
- (86) Louis Morel-Fatio - La nationalité des sociétés, blz. 81 tot 92.
- (87) J. Perraud - Du changement de la nationalité d'une société anonyme - Clunet 1926, blz. 564.
- (88) J. Dabin - Doctrine générale de l'Etat, blz. 97 tot 111.
- (89) De International law Conference heeft, in het jaar 1943, te Londen, de volgende aanbeveling goedgekeurd: « recommendations that the United Nations and other States would undertake not to use in future recognition or non recognition of new Governments as a means of national policy but to base their decisions only on the conditions under which the so called new government has got its authority and is exercising the same... ».
- (90) Cass. fr. 28 januari 1954 - Semaine juridique 1954, nr. 7978.
- (91) Maurice Leven, op. cit. blz. 400.
- (92) V° Société anonyme, nr. 40.
- (93) Arresten van het Hof 1957, blz. 359 en 1958, blz. 574; Bull. en Pasic. 1957, I, 1227 en 1958, I, 841.
- (94) Zie de wet van 14 april 1965 tot wijziging van het Wetboek der registratie-, hypotheek- en griffierechten.
- (95) Men raadplege F. Rigaux, op. cit.
- (96) Wetsonderwerp houdende goedkeuring van het Verdrag - Kamer der Volksvertegenwoordigers - zitting 1960-1961, gedr. st. nr. 659-1 en buitengewone zitting 1961 - gedr. st. nr. 170-2. Men raadplege ook: Julliot de la Morandière - La 7ème session de la Conférence de La Haye - Revue critique de droit international privé, 1952, blz. 20.
- (97) F. Rigaux, op. cit., blz. 262.

(98) Artikel 37a van de Nederlandse wet over de naamloze vennootschappen.

(99) Ripert, Durand et Roblot - *Traité élémentaire de droit commercial*, T. I, 4e édition, nr. 1425, blz. 71.

(100) Memorie van toelichting - Kamer - zitting 1864-1865, Doc. blz. 910. Verslag aan de Kamer door de h. Pirmez - zitting 1865-1866, Doc. blz. 546 en 547.

(101) J. Guillery - *Des sociétés commerciales - Commentaire de la loi du 18 mai 1873* - T. II, nr. 841, blz. 575.

(102) L. Fredericq - *Traité* - T. V, blz. 842.

(103) Y. Loussouarn - *Les conflits des lois en matière de sociétés* - blz. 258-260 en blz. 264.

(104) In de memories der partijen wordt de eerste toestand vermeld.

RECHTSPRAAK

HOF VAN CASSATIE

1e Kamer. — 12 november 1965.

Voorzitter : de heer Bayot, Eerste Voorzitter.

Verslaggever : Raadsheer Naulaerts.

Gelijkkluidende conclusie : de heer F. Dumon, Adv. Gen.

Advocaten : Mrs. P. Ansiaux en H. Simont.

1. **Motivering van vonnissen en arresten. Tegenstrijdige redengeving ?**
2. **Vennootschappen : onderworpen aan het recht van het land waar de hoofdzetel is gevestigd. — Overbrenging van de hoofdzetel uit het buitenland naar België. — Voortbestaan van de rechtspersoonlijkheid.**
3. **Maximum duur van de N.V. Geen substantieel ver-eiste.**
4. **Niet ontvankelijkheid van het incidenteel cassatie-beroep.**

1. De rechter kan zonder tegenstrijdigheid vaststellen eensdeels, dat een in het buitenland opgerichte en gevestigde vennootschap, na het overbrengen van haar zetel in België, is blijven voortbestaan en anderdeels, dat de bij art. 102 Venn. W. bepaalde termijn van dertig jaar een aanvang heeft genomen vanaf de vestiging van de hoofdzetel in België, om de reden dat de Belgische wet eerst vanaf dat tijdstip op die vennootschap toepasselijk was.

2. Art. 197, blijkens hetwelk aan de Belgische wet onderworpen is de in het buitenland opgerichte vennootschap, waarvan de hoofdzetel in België is gevestigd, is toepasselijk, zonder onderscheid, zowel op de in het buitenland opgerichte vennootschap, waarvan de hoofdzetel vanaf de oprichting in België is gevestigd, als op diegene waarvan de hoofdzetel eerst later uit het buitenland naar België is overgebracht.

Een in het buitenland opgerichte vennootschap is, krachtens art. 197 Venn. W. aan de vreemde wet onderworpen, zolang haar hoofdzetel in het land van oprichting gevestigd is; zij wordt aan de Belgische wet onderworpen van het ogenblik af dat haar hoofdzetel naar België is overgebracht.

Uit geen enkele bepaling van de Belgische wet volgt dat een vennootschap die in het buitenland is opgericht, en waarvan de hoofdzetel gevestigd is in het land van oprichting, door het loutere feit van de overbrenging van haar hoofdzetel — die rechtsgeldig is geschied volgens de voorschriften van de buitenlandse wet — ten opzichte van het Belgische recht opgehouden heeft een rechtspersoon te zijn.

Een in het buitenland opgerichte vennootschap, waarvan de hoofdzetel in het land van oprichting gevestigd is, blijft na de overbrenging van die hoofdzetel naar België als rechtspersoon voortbestaan, indien zij — wegens haar oorspronkelijke statuten, eventueel in overeenstemming gebracht met het Belgisch recht, zonder nochtans dat hierdoor haar essentiële bestanddelen worden gewijzigd — de voorwaarden vervult om, als een vennootschap erkend door het Belgische recht, de rechtsbekwaamheid te kunnen

genieten die uit haar rechtspersoonlijkheid voortvloeit.

3. Het in Art. 102, tweede lid Venn. W. bepaalde vereiste maakt geen substantiële voorwaarde uit voor het ontstaan van een N.V. Het onderstelt dat de hoofdzetel in België is gevestigd en kan geen uitwerking hebben vóór het tijdstip waarop de hoofdzetel van de vennootschap op het Belgisch grondgebied is gevestigd.

4. Het hof van cassatie kan geen kennis nemen van een incidenteel cassatieberoep.

Zaak nr. 3599 :

Lamot W. t./ Vennootschap Lamot Limited.

Zaak nr. 3794 :

Vennootschap Lamot Limited t./ Lamot Willy.

Gehoord het door Raadsheer Naulaerts gedane verslag en op de conclusie van de heer Dumon, Advocaat-generaal;

Gelet op het bestreden arrest, op 25 juni 1962 door het Hof van beroep te Brussel gewezen;

Overwegende dat Lamot Willy, oorspronkelijk eiser, zich tegen het bestreden arrest heeft voorzien bij een op 1 december 1962 regelmatig neergelegd verzoekschrift;

Overwegende dat de vennootschap « Lamot Limited », oorspronkelijk verweerster, zich eveneens tegen dit arrest heeft voorzien bij een op 14 augustus 1963 regelmatig neergelegd verzoekschrift;

Overwegende dat beide zaken van rechtswege dienen samengevoerd te worden, overeenkomstig artikel 2 van het besluit van 15 maart 1815;

I. In de zaak nummer 3599 :

Gelet op het middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 97 van de Grondwet, 2 van het Burgerlijk Wetboek, 102 en 197 van de wetten betreffende de handelsvennootschappen gecoördineerd bij besluit van 30 november 1935;

doordat het bestreden arrest, na vastgesteld te hebben dat verweerster te Londen in 1927 opgericht werd onder de vorm van een vennootschap naar Engels recht, dat zij op 15 februari 1932 haar hoofdzetel naar België overgebracht had en dat zij sindsdien onderworpen was aan de Belgische wetten betreffende de naamloze vennootschappen, en na beslist te hebben dat deze overdracht het voortbestaan van de rechtspersoonlijkheid van verweerster niet belet had, niettemin beslist dat de duur van dertig jaar, waartoe de Belgische wet het bestaan van de kapitaalvennootschappen beperkt, slechts op 15 februari 1932 een aanvang genomen had, datum waarop verweerster haar hoofdzetel naar België overgebracht had, zulks om de reden dat de Belgische wetgeving betreffende de naamloze vennootschappen vóór deze datum op verweerster niet kon toegepast worden met terugwerkende kracht en dat de wetgever door het langst mogelijk bestaan van de naamloze vennootschappen te bepalen, slechts het deel van dit

bestaan in aanmerking heeft genomen dat onder het regime van de Belgische wet plaats heeft;

terwijl artikel 102 van de wetten betreffende de handelsvennootschappen de duur van de naamloze vennootschappen tot dertig jaar beperkt en terwijl bijgevolg: 1) door terzelfdertijd te beslissen dat de rechtspersoonlijkheid van de vennootschap in 1927 tot stand is gekomen en dat het aanvangspunt van de duur van de vennootschap zich in 1932 plaatst, wanneer er nochtans geen onderbreking in het bestaan van de rechtspersoonlijkheid is geschied, het arrest een strijdigheid bevat, die met een gebrek van motieven gelijkstaat (schending van artikel 97 van de Grondwet), 2) in de veronderstelling dat het arrest dergelijke tegenstrijdigheid niet zou inhouden, dan nog art. 102, van toepassing door de uitwerking van artikel 197 van dezelfde wetten op de in het buitenland opgerichte vennootschappen, in het bestaan van een vennootschap geen onderscheid maakt tussen de periode gedurende dewelke zij haar hoofdzetel in het buitenland had en de periode tijdens dewelke deze hoofdzetel zich in België bevond, daar het om een enkele rechtspersoon gaat en niet om twee achtereenvolgende rechtspersonen, 3) het beperken tot dertig jaar van de duur van de vennootschap niet in tegenstelling met de wil van de wetgever noch strijdig is met het principe van de niet terugwerkende kracht van de wetten (schending van de artikelen 2 van het Burgerlijk Wetboek, 102 en 197 van de wetten betreffende de handelsvennootschappen),

en doordat het hof van beroep, bijgevolg, ten onrechte geweigerd heeft vast te stellen dat verweerster van rechtswege sedert 20 oktober 1957 ontbonden was:

Overwegende dat uit de niet bestreden vaststellingen van het arrest blijkt dat op 2 oktober 1927, te Londen, een vennootschap werd opgericht, overeenkomstig het Engels recht, onder de benaming «Lamot Limited, Incorporated under the Companies Acts, 1908 to 1917, Brewers», dat zij aldaar niet werd opgericht op fictieve wijze of om de Belgische wetten te ontduiken, maar om beroep te doen op Engelse kapitalen, dat de hoofdzetel ervan in Engeland was gevestigd, doch dat een op 15 februari 1932 te Londen gehouden buitengewone algemene vergadering van de aandeelhouders beslist heeft hem naar België over te brengen, en dat de duur van de vennootschap aldaar werd verlengd voor een termijn van dertig jaar vanaf 6 februari 1962;

Overwegende dat eiser, stellende dat de vennootschap alzo, krachtens artikel 197 van de samengeschaalde wetten op de handelsvennootschappen, aan de Belgische wet was onderworpen en dat dienvolgens artikel 102, tweede lid, van dezelfde wetten op haar toepasselijk was, op 23 juni 1959 een eis tot ontbondenverklaring van die vennootschap heeft ingesteld, om de reden dat de duur van de vennootschap sedert haar oprichting op 20 oktober 1927 de termijn van dertig jaar had overschreden;

Overwegende dat het arrest, aannemende dat de bepaling van artikel 197 van de samengeschaalde wetten op de handelsvennootschappen op de vennootschap «Lamot Limited» toepasselijk is en dat derhalve de duur van die vennootschap aan de bepaling van artikel 102, tweede lid, van dezelfde wetten onderworpen is, eiser nochtans zijn vordering ontzegt om reden dat de onderwerping aan de wet van het land waarin de hoofdzetel wordt overgebracht zonder retroactiviteit geschiedt en dat de Belgische wetgever, door een maximum termijn van dertig jaar voor te schrijven, enkel voor ogen heeft gehad de tijd gedurende welke de vennootschap onder het regiem van de Belgische wet bestaat, zodat de vennootschap

«Lamot Limited», die slechts vanaf 15 februari 1932 aan de Belgische wet onderworpen was, op 23 juni 1959 de termijn van dertig jaar nog niet bereikt had;

Over het eerste onderdeel:

Overwegende dat het niet tegenstrijdig is, eensdeels vast te stellen dat de vennootschap «Lamot Limited» in 1927 werd opgericht en, na overbrenging van haar zetel in 1932, is blijven voortbestaan, althans tot de datum van de inleidende dagvaarding, en anderdeels te beslissen dat de bij artikel 102 van de gecoördineerde wetten op de handelsvennootschappen bepaalde duur van dertig jaar slechts in 1932 een aanvang heeft genomen, om de reden dat de Belgische wet slechts van dit jaar op die vennootschap toepasselijk was;

Dat het onderdeel feitelijke grondslag mist;

Over de grond van niet-ontvankelijkheid door verweerster tegengeworpen tegen de tweede en derde onderdelen en afgeleid uit de onnauwkeurige aanduiding van de wetsbepalingen, waarvan de schending wordt ingeroepen:

Overwegende dat het tweede onderdeel de schending inroept van artikel 102 van de samengeschaalde wetten op de handelsvennootschappen, terwijl het derde onderdeel de schending inroept van de artikelen 2 van het Burgerlijk Wetboek, 102 en 197 van dezelfde gecoördineerde wetten;

Overwegende dat uit de opstelling van de twee onderdelen duidelijk blijkt dat het de schending van het tweede lid van artikel 102 van evenbedoelde gecoördineerde wetten is, dat wordt ingeroepen en dat er dienaangaande noch bij het Hof noch bij verweerster enige twijfel kan bestaan;

Dat de grond van niet-ontvankelijkheid niet kan worden aangenomen;

Over het tweede en het derde onderdeel:

Overwegende dat, zo de in Engeland opgerichte vennootschap «Lamot Limited», ingevolge artikel 197 van de gecoördineerde wetten op de handelsvennootschappen, aan de Engelse wet onderworpen was zolang haar hoofdzetel in dit land gevestigd was, zij daarentegen, ingevolge ditzelfde artikel, aan de Belgische wet onderworpen werd van het ogenblik dat zij haar hoofdzetel naar België had overgebracht;

Dat immers bedoelde wetsbepaling, in strijd met wat verweerster beweert, geen onderscheid maakt tussen in het buitenland opgerichte vennootschappen waarvan de hoofdzetel «ab initio» in België is gevestigd, en in het buitenland opgerichte vennootschappen waarvan de hoofdzetel aanvankelijk in het buitenland werd gevestigd en slechts later naar België overgebracht;

Overwegende dat het arrest vaststelt dat de vennootschap «Lamot Limited» haar hoofdzetel rechtsgeldig, volgens de voorschriften van het Engels recht, naar België heeft overgebracht en dat zij zodoende niet heeft opgehouden, naar Engels recht, een rechtspersoon te zijn; dat de voorziening niet beweert dat het arrest aldus de bewijskracht van de bepalingen van het Engels recht miskent, op dubbelzinnige redenen steunt of een machtsoverschrijding begaat, of dat de gevolgtrekkingen, welke het arrest uit de interpretatie van de vreemde wet maakt, niet aannemelijk zijn;

Overwegende dat uit geen enkele bepaling van de Belgische wet volgt dat zodanige vennootschap, door het louter feit van de overbrenging van haar hoofdzetel in evengemelde omstandigheden, ten opzichte van het Belgisch recht opgehouden heeft een rechtspersoon te zijn;

Dat immers niets zich tegen het voortbestaan van

die vennootschap verzet, van het ogenblik dat zij wegens haar oorspronkelijke statuten, eventueel in overeenstemming gebracht met het Belgisch recht, zonder nochtans dat hierdoor haar essentiële bestanddelen gewijzigd worden, de voorwaarden vervult om, als een vennootschap erkend door het Belgisch recht, de rechtsbekwaamheid te kunnen genieten welke uit haar rechtspersoonlijkheid voortvloeit;

Overwegende dat het arrest alzo, steunende op de bijzondere omstandigheden van de zaak, heeft kunnen beslissen dat de vennootschap «Lamot Limited», sedert de overbrenging van haar hoofdzetel naar België in 1932, ingevolge artikel 197 van de samengeschakelde wetten op de handelsvennootschappen aan de Belgische wet onderworpen is, als een handelsvennootschap die de rechtspersoonlijkheid bezit;

Overwegende dat het vereiste van artikel 102, lid 2, van bedoelde wetten, dat geen substantiële voorwaarde voor het ontstaan van een naamloze vennootschap uitmaakt en ten andere een in België gevestigde hoofdzetel onderstelt, geen uitwerking kan hebben vóór de datum van de vestiging van de hoofdzetel van zodanige vennootschappen op het Belgisch grondgebied;

Dat het arrest derhalve wettelijk heeft kunnen beslissen dat de termijn van dertig jaar geen aanvang heeft genomen vóór 15 februari 1932, datum van de overbrenging van de hoofdzetel van de vennootschap «Lamot Limited» naar België;

Overwegende dat de twee onderdelen naar recht falen;

II. In de zaak nummer 3794 :

Overwegende dat de voorziening, in zover zij strekt tot de vernietiging van bepaalde beschikkingen van het bestreden arrest, ingeval de door verweerder tegen een andere beschikking gerichte voorziening zou ingewilligd worden, niet ontvankelijk is, daar het Hof geen kennis kan nemen van een incidentele voorziening;

Overwegende dat de voorziening voor het overige, ingevolge de op 6 februari 1962 besliste verlenging van de termijn van dertig jaar van belang ontbloomt en derhalve als principale voorziening evenmin ontvankelijk is;

Om die redenen,

De twee zaken ingeschreven onder de nummers 3599 en 3794 van de algemene rol samenvoegende,

Verwerpt de voorzieningen;

Veroordeelt de eisers in de kosten.

NOOT: Zie vooraan in dit nummer de conclusies van Advocaat-Generaal F. Dumon.

RAAD VAN STATE

3e Kamer. — 21 mei 1965.

Voorzitter : M. Somerhausen.

Raadsheren : M.M. De Bock en Rémion.

Substituut-auditeur-generaal : M. Fortpied.

Advokaten : Mrs. P. Henri, L. Ganshof en J. Putzeys.

Geschil herstelvergoeding. — Sociale Zekerheid. — Vreemdelingen.

Uit de parlementaire voorbereiding van de wet van 16 juni 1960 blijkt duidelijk dat de Staat weliswaar de betaling van de ouderdomsrente waarborgt in verhouding tot de bijdragen die de werknemers hebben gestort om die rente te vestigen, maar dat hij

de betaling van de jaarlijkse toelage en van de verhogingen slechts in mindere mate waarborgt voor vreemdelingen uit landen waarmede geen wederkerigheidsakkoord bestaat; de schade waarover de vreemdeling ter zake zich ingevolge de toepassing van die wet beklagt, wordt bovendien geleden door alle vreemdelingen die onderdaan zijn van landen waarmede geen wederkerigheidsakkoord bestaat.

Simonin t./ Belgische Staat
(Ministerie van Buitenlandse Handel en
Technische Bijstand)

Advies nr. 11.252.

Gezien het op 23 maart 1963 ingediende verzoekschrift, waarbij Albert Simonin de Raad van State verzoekt, op grond van artikel 7 van de wet van 23 december 1946 advies te geven betreffende de toekenning van een vergoeding van 227.809 frank tot herstel van een buitengewone schade die hij heeft geleden doordat de wet van 16 juni 1960 op hem werd toegepast;

Overwegende dat verzoeker, van Zwitserse nationaliteit, tussen 1928 en 1958 iets meer dan vierentwintig jaar werkelijke dienst als werknemer heeft verricht in Belgisch-Congo en in Ruanda-Urundi; dat hij op 9 juli 1958 in ruste gesteld, het voordeel genoot van de ouderdomsrente bedoeld in artikel 18 van de decreten betreffende de pensioenen der werknemers, gecoördineerd op 25 januari 1952, van de jaarlijkse en levenslange toelage bedoeld in artikel 38 van dezelfde decreten, en van de verhoging van de ouderdomsrente en de jaarlijkse toelage bedoeld in artikel 60 van dezelfde decreten;

Overwegende dat de wet van 16 juni 1960, die de organismen, belast met het beheer van de sociale zekerheid van de werknemers van Belgisch-Congo en Ruanda-Urundi, onder de controle en de waarborg van de Belgische Staat plaatst, en die waarborg draagt door de Belgische Staat van de maatschappelijke prestaties ten gunste van deze werknemers verzekerd, in artikel 3 bepaalt :

«De Belgische Staat waarborgt :

» a) de ouderdomsrenten en weduwenrenten verzekerd door de bijdragen aan de Pensioens- en Gezinstoelagenkas voor de werknemers van Belgisch-Congo en Ruanda-Urundi gestort in toepassing van » wettelijke of reglementaire bepalingen voor dienst- » perioden die 1 juli 1960 voorafgaan ;

b) « de ouderdomtoelagen en weduwentoelagen ten » laste van het Toelagenfonds voor werknemers van » Belgisch-Congo en Ruanda-Urundi en van het Bij- » zonder Toelagenfonds voor de diensten verricht vóór » 1 januari 1942 ;

c) «

d) « de verhogingen toegepast vóór 1 januari 1960, » op de renten en toelagen bedoeld onder a) en b) » hierboven ;

» c)

«Nochtans, voor de gerechtigden van vreemde nationaliteit die niet onderhorigen zijn van landen waar » mede een wederkerigheidsakkoord zal afgesloten zijn, » is de waarborg beperkt, voor wat betreft de toelagen » en verhogingen bedoeld onder litera's b tot e van » de eerste alinea tot het deel van deze prestaties die » overeenstemmen met de verhouding bestaande tussen » het vermogen, op 30 juni 1960, van het verzekerings- » organisme en de waarde, op deze datum, van zijn » toekomstige verbintenissen. Deze verhouding zal door » koninklijk besluit bepaald worden » ;

Overwegende dat het koninklijk besluit van 16 april 1963 die verhouding heeft bepaald op 42,1 t.h.;

Overwegende dat artikel 10 van dezelfde wet bepaalt: «De bedragen van de prestaties gewaarborgd door de Belgische Staat, worden vastgesteld in Belgische «franken»;

Overwegende dat verzoeker, op grond van die wet, het bedrag van de ouderdomsrente die verzekerd was door bijdragen welke hij regelmatig had gestort, in Belgische franken heeft blijven ontvangen; dat de jaarlijkse toelage en de verhoging van de rente en van de jaarlijkse toelage daarentegen hem niet geheel meer werden uitbetaald, omdat de waarborg van de Belgische Staat niet volledig was voor rechthebbenden van vreemde nationaliteit, onderdanen van landen als Zwitserland waarmee geen wederkerigheidsakkoord was gesloten;

Overwegende dat verzoeker op 25 september 1962, door toedoen van zijn raadsman, bij de Minister van Buitenlandse Zaken een aanvraag heeft ingediend tot toekenning van een vergoeding wegens buitengewone schade «die het gevolg was van de maatregelen tot uitvoering van de wet van 16 juni 1960; dat het bedrag van de gevraagde vergoeding, met inachtneming van de vermoedelijke overlevingsduur van verzoeker en van de rentevoet van 3 1/3 t.h. werd vastgesteld op het bedrag van 227.809 frank (21.113x10.79); dat die aanvraag bij brief van 8 maart 1963 is afgewezen;

Overwegende dat verzoeker betoogt, dat de buitengewone schade waarover hij klaagt «het gevolg is van de maatregelen tot toepassing van de wet van 16 juni 1960; dat, «vóór die wet, de gehele vroegere wet» geving op het pensioen van de werknemers uit de »particuliere sector die in Kongo hadden gewerkt, op »gelijke wijze van toepassing was op al die werknemers, zonder enige discriminatie tussen Belgen en »vreemdelingen; dat de wet van 16 juni 1960 alle »door Belgische staatsburgers verkregen rechten inte» graal handhaaft, terwijl zij die rechten beperkt voor »de buitenlandse staatsburgers wier landen met Bel»gië geen wederkerigheidsakkoord hebben gesloten»;

Overwegende dat de maatregel, die oorzaak van de buitengewone schade is, uitgaat van de wetgever, die een grens heeft gesteld aan de waarborg door de Belgische Staat verleend inzake de jaarlijkse toelage en de rente- en toelageverhogingen voor de begunstigten van vreemde nationaliteit die onderdanen zijn van landen waarmee geen wederkerigheidsakkoord is gesloten; dat die maatregel geenszins uitgaat van de uitvoerende macht, waaraan de wet geen beoordelingsbevoegdheid inzake de toepassing ervan verleent; dat uit de parlementaire voorbereiding van de wet duidelijk blijkt, dat de Staat weliswaar de betaling van de ouderdomsrente waarborgt in verhouding tot de bijdragen die de werknemers hebben gestort om die rente te vestigen, maar dat hij de betaling van de jaarlijkse toelage en van de verhogingen slechts in mindere mate waarborgt voor vreemdelingen uit landen waarmee geen wederkerigheidsakkoord bestaat, omdat die voordelen ten laste komen van het Toelagenfonds waarvan de reserves niet volstaan om het hoofd te bieden aan de verbintenissen (Zitt. 1959-1960. Kamer van Volksvertegenw. Gedr. St. 487/1, blz. 3, 487/2 blz. 3 - Senaat, Gedr. St. 374, blz. 5 en 6); dat de wet van 16 juni 1960 stelt iedere schadeloosstelling heeft willen weren die tot gevolg zou hebben dat aan vreemdelingen, onderdanen van landen waarmee geen wederkerigheidsakkoord is gesloten, een zelfde waarborg zou worden verleend als aan Belgische onderdanen;

Overwegende dat de schade waarover verzoeker zich beklagt, bovendien geleden wordt door alle vreemde-

lingen die onderdaan zijn van landen waarmee geen wederkerigheidsakkoord bestaat; dat de aangevoerde schade niet buitengewoon is zoals artikel 7 van de wet van 23 december 1946 vereist; dat de eis niet ontvankelijk is.

Uitspraak doende bij wege van advies:

Besluit:

Artikel 1. — Het beroep is verworpen.

BURGERLIJKE RECHTBANK TE HASSELT

1e Kamer. — 5 april 1965.

Voorzitter: M. Kranzen.

Rechters: M.M. Perilleux en Strauven.

Advokaten: Mrs. Lefevre-Valentin (Brussel) en Derks.

Arbeidsongevallen. — Werknemer vervoert kolen, waarbij het de werkgever vooral interesseert dat het vervoer beëindigd is binnen de voorgeschreven tijd. — Werknemer onderbreekt zijn werk. — Doet vervolgens een vervoer tijdens de nacht. — Werkongeval.

Uit het geheel der elementen van de zaak blijkt dat het slachtoffer kolen vervoerde voor zijn werkgever, waarbij geen nauwkeurig afgebakende werkuren werden in acht genomen en wat de werkgever vooral interesseerde, was dat het vervoer beëindigd was binnen de voorgeschreven tijd. Als nu blijkt dat de werknemer, na meermaals zijn werk te hebben onderbroken, dit had hernomen en tijdens de nacht een vervoer verrichtte, dat hem was opgedragen, dient het ongeval waarvan hij alsdan het slachtoffer werd, te worden beschouwd als een werkongeval.

N.V. De Verenigde Provinciën t./ Huysmans.

Gelet op het bestreden vonnis van de vrederechter van het kanton Peer dd. 23-6-1964, regelmatig in vorm van uitvoerbare uitgifte overgelegd;

Overwegende dat de ontvankelijkheid van het beroep niet wordt betwist en dat er geen redenen van niet-ontvankelijkheid welke de rechtbank ambtshalve zou moeten opwerpen voorhanden zijn;

Overwegende dat De Proft Lodewijk, echtgenoot van geatimeerde, op 2-4-1963, omstreeks 1.30 uur te Eksel verongelukte terwijl hij een vrachtwagen geladen met kolen, toebehorende aan de genaamde Van den Broek Jean uit Wolvertem, bestuurde;

Overwegende dat de eerste rechter aannam dat het hier een arbeidsongeval betrof en appellante, als verzekeraarster-wet van Van den Broek, veroordeelde tot het uitbetalen van de wettelijke vergoedingen aan geatimeerde, de weduwe;

Overwegende dat de partijen het eens zijn over volgende feiten: De Proft was door zijn werkgever belast met het vervoer van kolen van de mijn van Helchteren-Zolder naar de poederfabriek van Kaulille, normaal eindigde zijn dagtaak omstreeks 17 uur met het lossen van kolen te Kaulille, waarna hij de nacht mocht doorbrennen naar goeddunken om 's morgens zijn reizen voort te zetten; op bedoelde avond heeft De Proft echter na 17 uur nog een reis naar Zolder ondernomen om er kolen te laden; rond 20 uur is hij terug naar Kaulille vertrokken, heeft in een herberg te Helchteren gestopt en is er verbleven tot 21.30 uur; men vindt zijn spoor terug te Hechtel rond 0.30 uur, waar hij in een

herberg vertoeft tot na 1 uur om dan korte tijd er na te verongelukken te Eksel; over het tijdsverbruik tussen 21.30 en 0.30 uur is niets met zekerheid bekend; een werkmakker van het slachtoffer die een andere vrachtwagen bestuurde, verklaart dat beiden in de stuurhut geslapen hebben;

Overwegende dat appellante nu voorhoudt dat kwestieus ongeval gebeurd is noch gedurende de uitvoering van het arbeidscontract, noch op de weg van het werk;

Overwegende dat er van weg naar of van het werk hier geen sprake is; dat de enige vraag die zich stelt is of in de gekende omstandigheden De Proft zijn arbeidscontract uitvoerde of niet;

Overwegende dat uit het strafrechterlijk onderzoek, waarnaar beide partijen verwijzen, blijkt dat de werkmakkers van De Proft niet nauwkeurig waren bepaald; dat zijn werk normaal eindigde omstreeks 17 uur, maar dat zijn werkgever er van op de hoogte was, dat de chauffeurs soms na 17 uur nog een reis deden om kolen te gaan halen; dat het dus onjuist is dat de bedoelde reis gedaan werd tegen de onderrichtingen van de patroon; dat trouwens appellante verder in haar besluiten aanneemt dat de uitvoering van het werkcontract op bewuste avond slechts geëindigd is toen de chauffeurs, omstreeks 20 uur ontspanning namen te Helchteren;

Overwegende dat op het ogenblik van het ongeval De Proft als chauffeur van Van den Broek, een vrachtwagen voerde, geladen met kolen, die in opdracht van zijn werkgever moesten vervoerd worden van Zolder naar Kaulille en dat hij zich bevond op de normale weg tussen deze twee plaatsen;

Overwegende dat uit het geheel van de elementen waarover de rechtbank beschikt en namelijk uit de verklaringen van Van den Broek, moet worden afgeleid dat het hier een onderneming gold, waarin geen nauwkeurig afgebakende werkuren werden in acht genomen en dat hetgeen de werkgever vooral interesseerde was, dat het vervoer beëindigd zou zijn binnen de voorziene tijd; dat met te handelen, zoals hij gedaan heeft, De Proft niet gehandeld heeft tegen de uitdrukkelijke of impliciete onderrichtingen van zijn werkgever, maar overeenkomstig de bij dat soort arbeid geldende gebruiken;

Overwegende dat voorzeker De Proft tussen 20 uur en 1 uur het werk meermaals heeft onderbroken op een wijze die moeilijk als toelaatbaar zou kunnen beschouwd worden en die dan ook voor gevolg kan gehad hebben, dat moest er zich op het ogenblik van die onderbrekingen een ongeval hebben voorgedaan, appellante niet tot vergoeding zou zijn gehouden geweest; dat echter op het ogenblik van het ongeval De Proft de uitvoering van zijn arbeidscontract, zij het dan met vertraging had hernomen, namelijk dat hij met de vrachtwagen van zijn werkgever, zoals hem was opgedragen, kolen vervoerde van Zolder naar Kaulille, langs de normale weg tussen deze twee plaatsen;

Dat dan ook het principe «tussen» vervat dat het beschikkend gedeelte van het bestreden vonnis, moet worden bekrachtigd;

Overwegende dat geïntimeerde er mede akkoord gaat dat de begrafeniskosten niet juist werden berekend, en moeten verminderd worden op 9.399 fr.;

Gelet op de artikelen 2, 30 tot 37 der wet van 15 juni 1935 welke werden nageleefd;

Om deze redenen :

De rechtbank, zetelende in graad van beroep, rechtdoende op tegenspraak, de zetel regelmatig samengesteld zijnde, verklaart het beroep ontvankelijk, doch

enkel gegrond voor wat de berekening van de begrafeniskosten betreft;

Bekrachtigt het vonnis in zoverre dat het het jaarlijks basisloon heeft bepaald op 114.350 fr. en de aan geïntimeerde in eigen naam toekomende jaarlijkse rente heeft bepaald op 34.303 fr. en deze haar toekomende qualitatata qua op 17.153 fr. en appellante veroordeeld heeft in de kosten;

Het bestreden vonnis hervormende, veroordeelt appellante aan geïntimeerde te betalen uit hoofde van begrafeniskosten de som van 9.399 fr.

Veroordeelt appellante in de kosten van beroep.

BURGERLIJKE RECHTBANK TE BRUSSEL

18 januari 1965.

Alleenrechtsprekend rechter : M. Du Jardin.

O.M. : M. Van Hoof.

Advocaten : Mrs. F. Steghers, Faveers loco Van Roye en De Baeck.

1. Huur - verhuur. — Aansprakelijkheid van de huurder voor brand (art. 1733 B.W.).
2. Verzekering. — Onderverzekering. — Gevolgen. — Evenredigheidsregel. — Verzwijging van de verzwaring van het risico ?

1. *De huurder is aansprakelijk voor brand, tenzij hij bewijst, dat de brand is ontstaan door toeval of overmacht, of door een gebrek in de bouw, of van een naburig huis is overgeslagen (art. 1733 B.W.).*

2. *Ingeval van onderverzekering en gedeeltelijk verlies van de verzekerde zaak, draagt de verzekerde verhoudingsgewijs een deel van de schade volgens de zogenaamde evenredigheidsregel (toepassingswijze daarvan : zie vonnis).*

De verzekeraar tegen brand kan zich niet beroepen op de verzwijging van het verzwaren van het risico wegens de aanwezigheid van flessen butaangas, wanneer volgens de polis het gebruik van stookolie en butaangas voor huishoudelijke doeleinden toegestaan is.

Cs. de Knop t./ Danckaert-Goossens en N.V. Antverpia.

Gezien het voorbereidend vonnis dezer Rechtbank dd. 19 oktober 1964, hetwelk de heropening der debatten bevolen heeft;

Overwegende dat de eis ertoe strekt eerste twee verweerders hoofdelijk te doen veroordelen tot betaling van de som van 310.308 fr., vermeerderd met deze van 55.655 fr., het geheel verhoogd met de vergoedende interesten vanaf 18 december 1961; dat de eis eveneens ertoe strekt derde verweerster te horen zeggen dat zij voor het bedrag van 310.308 fr. zal gehouden zijn haar handen te ledigen bij voorrecht en privilege in deze van eisers, consoorten De Knop;

Overwegende dat uit het ingestelde en zonder gevolg gerangschikt vooronderzoek en uit de voorgebrachte stukken blijkt dat op 18 december 1961 een brand ontstaan is in het onroerend goed gelegen te Ruisbroek, 76, Fabriekstraat, eigendom van eisers, en gedeeltelijk door eerste en tweede verweerder in huur genomen vanwege eisers, bij overlating dd. 11 december 1958, van het handelsfonds in het goed ingericht en er inbegrepen het verhuuringscontract dd. 20 maart 1958 (geboekt) waarvan sprake;

Dat eisers verzekerd waren tegen brand bij de N.V. Maatschappij De Verenigde Eigenaars en bij de Maatschappij van de Belgische Boerenbond; dat verweerders Danckaert-Goossens eveneens als huurders verzekerd waren tegen brand bij derde verweerster N.V. van verzekering Antverpia, krachtens overeenkomst dd. 5 juli 1959;

Overwegende dat bij tegensprekelijk onderzoek dd. 15 januari 1962, de schade aan het gebouw — sleet afgetrokken — op de som van 986.610 fr. vastgesteld werd; dat de kosten voor opruiming en afbraak op de som van 17.000 fr. werden geraamd, en de onroerende onbeschikbaarheid op de som van 14.100 fr.;

Dat ten gevolge van onvoldoende verzekering, de verzekeraars van eisers aan deze laatsten, een bedrag (986.610 (schade) x 935.000 (verzekerd bedrag) van :

$$(986.610 \text{ (schade)} \times 935.000 \text{ (verzekerd bedrag)}) \\ \text{t.t.z. } 850.000 + 10 \%$$

1.500.000 (waarde van het gebouw)

= 614.987 fr., hebben uitbetaald, daarin begrepen de schade aan een gedeelte van het huis door een andere huurder bewoond, welk deel evenredig vertegenwoordigt de som van 19.295 fr.; hetzij eindelijk: 614.987 — 19.295 = 595.692 fr.;

Overwegende dat in dergelijke gevallen eisers, slachtoffers van de schade, een rechtstreeks verhaal hebben tegenover verweerders, de huurders, in verhouding van het gedeelte waarvoor eisers onvoldoende verzekerd zijn geworden;

Overwegende dat de eerste twee verweerders gehouden zijn tot het vergoeden aan eigenaars van de schade door de brand aan het gebouw veroorzaakt in de door hen in huur genomen lokalen en in de mate dezer verhuuring;

Dat de brand werkelijk op het gelijkvloers van het huis ontstond, hetwelk in huur genomen was door voornoemde verweerders, min de tweede verdieping; dat de brand derhalve bij de huurders Danckaert - Goossens ontstaan is;

Overwegende dat het door verweerders gevraagde getuigenbewijs geenszins pertinent is; dat uit het steeds van kracht zijn de huurkontrakt blijkt dat het gelijkvloers tot het verhuurde gedeelte behoort; dat verweerders niet ontvankelijk zijn het tegenovergestelde te bewijzen; dat de feiten in de nummers 2 tot 7, in de besluiten van verweerders hernomen, zelfs indien voornoemde feiten bewezen waren, ze het feit niet wegnemen dat de brand in de door verweerders gehuurde lokalen ontstond;

Overwegende anderzijds dat het niet bewezen wordt dat de brand ontstaan zou zijn ingevolge een fout door eisers gepleegd; dat dus besloten dient te worden dat de volledige aansprakelijkheid op eerste en tweede verweerder berust; dat de eis derhalve te hunnen opzichte volkomen gegrond is;

Overwegende dat eisers vanwege verweerders nog de betaling kunnen vorderen van (986.610 — 30.955) = 595.642 (door hun verzekeraars aan eisers betaald) = 359.963 + 6.000 (afbraak) = 365.963 fr. (het bedrag van 6.000 fr. zich samenstellend: 10.000 fr. (verzekerd bedrag) — 4.000 fr. (opruiming inhoud)).

Overwegende dat derde verweerster ten onrechte de nietigheid inroept van het verzekeringskontrakt op grond van art. 9 van de verzekeringswet, wegens het niet verklaren door eerste en tweede verweerder, haar verzekerden, van het bestaan van de flessen butangas die in de verhuurde lokalen geplaatst geweest waren;

Overwegende dat deze nietigheid tot hiertoe door verweerster niet ingeroepen werd;

Dat luidens het P.V. van deskundig onderzoek dd. 15 januari 1962, door de afgevaardigde van verweerster ondertekend, en in het Frans opgesteld « Antverpia accepte sa responsabilité au prorata de la prime perçue »;

Dat uit het schrijven van de Verenigde Eigenaars d.d. 23 oktober 1964 blijkt dat Antverpia hen volledig vergoed heeft (zaak volledig afgehandeld); dat zelfs geen betaling onder voorbehoud uitgevoerd werd;

Overwegende dat verweerster niet gegrond is op te werpen dat de verzwijging in hoofde van de huurders is; dat haar uitbetaling derhalve aan de verzekeraar van eigenaars geen verzaking aan haar rechten tegenover haar verzekerde uitmaakt;

Dat verweerster inderdaad in haar schrijven dd. 5 maart 1962 beweert, het expertiseverslag inroepend, dat ze aan de Maatschappij der Verenigde Verzekeraars slechts verschuldigd is: 607.692 fr. (595.692 + 12.000 onbeschikbaarheid), op basis van evenredigheid der ontvangen premie; dat voornoemde verweerster op 23 maart 1962 schrijft dat het overeengekomen werd dat op de verzwaring van risico geen beroep zou worden gedaan indien rekening gehouden werd met de evenredigheidsregel;

Dat het in tegenstrijd is met de brief van verweerster d.d. 5 maart waar wel beroep gedaan wordt op de verzwaring van risico, terwijl uit de brief van 23 maart blijkt dat ze besloten had geen rekening te houden met de verzwaring van risico en niet: de nietigheid niet in te roepen;

Dat in werkelijkheid het expertiseverslag alleen de verhoudingen tussen de twee maatschappijen regelt; dat de ongetwijfelde verwarring en de verkeerde interpretatie van dit verslag door verweerster nu niet door haar ingeroepen mag worden;

Overwegende dat de evenredigheidsregel ter zake niet mag ingeroepen worden; dat hij niet toepasselijk is; dat krachtens art. 16 van de polis inderdaad, verweerders huurders zijnde van een gedeelte van het gebouw en een som gelijk aan minstens 15 maal het jaarlijks bedrag van de verhuuring (24.000) doen waarborgen hebbende, verweerster moet instaan in hun plaats voor gans de schade tot beloop van de verzekerde som (900.000 fr.)

Overwegende dat ter zake geen verzwaring van risico heeft bestaan die een verhoging van premie voor gevolg moest hebben;

Dat de polis inderdaad bedingt onder de rubriek: « bijvoeglijke waarborg... »: het gebruik van petrol en butagas voor huishoudelijke doeleinden, worden kosteloos toegestaan;

Overwegende dat ter zake geen sprake kan zijn van « industrieel gebruik »;

Dat het niet aangevoerd wordt dat bij verweerders een « stockage » van butaangasbussen ingericht werd;

Dat de verzekering voor een gebouw met herberg en feestzaal aangegaan werd en het gebruik van butagas toegestaan wordt; dat het van zelf spreekt en logischerwijze het huishoudelijk gebruik doch, zoals ter zake het geval geweest is, eveneens de verwarming van de lokalen met butaangas waarvoor de verzekering werd aangegaan, betekent en betekenen moest;

Overwegende dat de eis tegenover derde verweerster eveneens volledig gegrond is;

Dat derde verweerster dus zal gehouden zijn haar handen te ledigen bij voorrecht en privilege in deze van eisers ten belope van: 900.000 (verzekerd bedrag) — 595.692 = 304.308 + 6.000 (afbraak) = 310.308 fr.;

Om deze redenen:

De Rechtbank,

Gelet op artikelen 4, 37, 41 en 42 van de wet van 15 juni 1935 op het gebruik der talen in gerechtszaken;
Gehoord de Heer Van Hoof, Substituut-Prokureur des Konings, in zijn eensluidend advies, ter openbare terechtzitting gegeven;

Rechtdoende na tegenspraak;

Alle andere verdere of strijdige besluiten als ongegrond verwerpende;

Verklaart de eis ontvankelijk en gegrond;

Dienvolgens veroordeelt eerste en tweede verweerders hoofdelijk om aan eiseres te betalen de som van 365.963 fr., vermeerderd met de vergoedende intresten vanaf 18 december 1961;

Veroordeelt hen bovendien tot de gerechtelijke intresten en tot de kosten, deze laatste begroot voor Meester Cox - Anthonis, pleitbezorger, op de som van 4.449 fr., voor Meester Col, pleitbezorger, op deze van 2.014 fr. en voor Meester Cailliau, pleitbezorger, op deze van 2.044 fr.;

Zegt voor recht dat derde verweerster verzekeringsmaatschappij Antverpia, zal gehouden zijn het bedrag van 310.308 fr. uit hare handen te ledigen bij voorrecht en privilege in deze van eisers;

Verleent akte aan eisers van hun schatting der vordering op meer dan 50.000 fr. volgens de termen hunner besluiten;

Behalve voor wat de kosten betreft, verklaart het tegenwoordig vonnis uitvoerbaar bij voorraad niet-tengestaande verzet of beroep en zonder borg en niet-tengestaande ieder aanbod van bijzondere consignatie.

RECHTBANK VAN KOOPHANDEL TE ANTWERPEN

3de Kamer. — 20 mei 1963.

Voorzitter: M. Verrept.

Referendaris: M. Van den Bossche.

Advocaten: Mrs. Baeten (Brussel) en De Bièvre.

Overeenkomst. — Aan kopers uit te reiken waarborgkaarten. — Register ervan. — Beding van controle door afgevaardigde. — Weigering het register te laten controleren door een daartoe aangestelde deurwaarder. — Inbreuk op het contract. — Toepassing van strafbeding.

In een overeenkomst was bedongen dat gedaagde waarborgkaarten mocht afleveren aan de kopers van de goederen van eiseres, dat gedaagde een register van de voorradige en van de afgeleverde kaarten zou houden en dat eiseres de kaarten en het register steeds mocht laten nazien door haar afgevaardigde.

De deurwaarder die van eiseres opdracht kreeg dit nazien te verrichten, moet als haar afgevaardigde worden beschouwd.

Nu vaststaat dat gedaagde register en kaarten heeft gekregen, is het wel mogelijk dat er bij haar geen kaarten meer voorradig waren, maar dit belet niet dat zij het register moest voorleggen aan de deurwaarder. Dat zij dit niet heeft gedaan komt neer op een weigering, wat het toekennen van de forfaitair overeengekomen schadevergoeding wegens die inbreuk op het contract rechtvaardigt.

Jobo t./ Raditel.

Overwegende dat de eis ertoe strekt verweerster te horen veroordelen om aan aanlegster te betalen ten titel van schadevergoeding wegens inbreuk op een tussen partijen gesloten overeenkomst de som van

25.000 fr. vermeerderd met de gerechtelijke intresten en de kosten van het geding;

Overwegende dat verweerster niet betwist een overeenkomst met aanlegster gesloten te hebben, waarbij zij gemachtigd werd bij de verkoop van Grundig-producten garantiekaarten der Grundig-fabrieken aan de koper af te leveren en zij zich verbond een register van voorradige en afgeleverde kaarten, door aanlegster geleverd, bij te houden; dat verweerster zich eveneens akkoord verklaarde dit register op ieder ogenblik door een afgevaardigde van aanlegster te laten nazien en de verbintenis aangaande bij iedere weigering tot nazicht een forfaitair overeengekomen boete van 35.000 fr. per inbreuk aan aanlegster te betalen;

Overwegende dat uit het proces-verbaal door deurwaarder Paul Mertens op 1 oktober 1959 opgesteld blijkt dat verweerster aan deze laatste, door aanlegster aangesteld om nazicht van het register en de garantiekaarten te doen, geweigerd heeft deze documenten te tonen; dat verweerster aan de deurwaarder verklaard heeft dat zij noch register, noch groene garantiekaarten der Grundig-fabrieken bezat, doch enkel kaarten betiteld «Demande de cartes de garantie»;

Overwegende dat verweerster vooreerst opwerpt dat deurwaarder Mertens niet de afgevaardigde van aanlegster is, zoals bedoeld in de litigieuze overeenkomst;

Overwegende dat nochtans vaststaat dat deurwaarder Mertens opgetreden is in opdracht van aanlegster; dat hij in de uitvoering van deze opdracht als de afgevaardigde van aanlegster dient beschouwd te worden;

Overwegende dat verweerster verder voorhoudt dat zij niet geweigerd heeft het nazicht te laten doen, doch dit onmogelijk was daar zij noch register, noch garantiekaarten bezat;

Overwegende dat uit de door aanlegster overgelegde bescheiden blijkt, dat aan verweerster bij aangetekende brieven, zowel het kwestieus register, als vijftig garantiekaarten werden overgemaakt; dat weliswaar de mogelijkheid bestaat dat op het ogenblik dat de deurwaarder het nazicht heeft willen doen, de kaarten bij verweerster uitgeput waren; dat dit nochtans niet belet dat verweerster het ontvangen register aan de deurwaarder had kunnen voorleggen;

Overwegende dat ongetwijfeld de houding van verweerster neerkomt op een weigering van nazicht van register en garantiekaarten;

Overwegende dat derhalve verweerster inbreuk heeft gepleegd op de tussen partijen bestaande overeenkomst en tot vergoeding van de schade, forfaitair aangenomen voor een bedrag van 25.00 fr., gehouden is;

Overwegende dat dienvolgens de eis gegrond is;

Om deze redenen:

De Rechtbank, gelet op artt. 2, 37 en 41 van de wet van 15 juni 1935, op het gebruik der talen in gerechtszaken, vonnissende bij tegenspraak, alle verdere of tegenstrijdige besluiten verwerpend, verklaart de eis ontvankelijk en gegrond; veroordeelt verweerster om aan aanlegster te betalen de som van 25.000 fr. vermeerderd met de gerechtelijke intresten sedert 16 november 1959; verwijst verweerster in de kosten van het geding.

Abonneert U op Rechtskundig Weekblad

NECROLOGIE

Stafhouder Alfred Raport

Onverwacht overleed op 22 september 1965 Mr. Alfred Raport, stafhouder van de Balie te Leuven. Zijn verscheiden bracht grote ontroering teweeg bij confraters en magistraten en bij al degenen die hem kenden.

Nauwelijks vier maanden tevoren had hij zijn echtgenote verloren.

Op 25 september had de plechtige lijkdienst plaats in de St.-Gertrudiskerk te Leuven waar talrijke confraters, magistraten, vrienden en kennissen van de overledene aanwezig waren.

Mr. Raport werd op 5 september 1902 geboren te Puurs; zijn grieks-latijnse humaniorastudiën voltooide hij in het St.-Romboutscollege te Mechelen waar hij als eerste van zijn klas in augustus 1909 de Rhetorika verliet.

Hij studeerde rechten en thomistische wijsbegeerte aan de Universiteit te Leuven; het diploma van baccalaureus in de Thomistische wijsbegeerte behaalde hij summa cum laude nog voor de eerste wereldoorlog die een lange onderbreking in zijn rechtsstudiën meebracht.

Meer dan vier jaar stond hij aan het front; als jong luitenant keerde hij terug.

Hij werd dokter in de rechten op 29 maart 1919 en werd op 28.7.1919 ingeschreven op de tabel der advocaten bij de Balie te Leuven.

Als student was de jonge Raport zeer actief geweest in de Vlaamse studentenbeweging; hij zou het ook als gewaardeerd advocaat en strijd lustig politicus blijven.

Op 24 april 1921 werd hij tot gemeenteraadslid van de stad Leuven verkozen en bleef het onafgebroken tot einde 1946. Hij was schepen van financiën van 15 november 1927 tot 5 oktober 1931 en van 1 januari 1939 tot 31 december 1946, en nam aldus gedurende twaalf jaar de zware last van het beheer der stadsfinanciën op zich in zeer moeilijke en onvoorstelbare omstandigheden gedurende de oorlog 1940-44. De leiding van de betwiste zaken der stad Leuven werd hem van 1947 tot 1953 als rechtskundig adviseur toevertrouwd.

Van 1932 tot 1936 was hij senator voor het arrondissement Leuven.

Als advocaat had hij een zeer drukke praktijk. Talrijke stagiaires, die veel aan hem te danken hebben, heeft hij opgeleid.

Op internationaal gebied had hij veel relaties; van 1953 tot 1956 werd hij door de Verenigde Naties afgevaardigd naar Cambodja om aldaar een stelsel van landbouwkrediet uit te werken.

Hij was lid van tal van verenigingen, zo economische als kulturele, waarin hij een leidende rol speelde. Hij was lid van het IJzerbedevaartcomité als oud-strijder 1914-1918; hij maakte deel uit van het directiecomité van de Kredietbank; hij was ondervoorzitter van de Algemene Maatschappij voor Nijverheidskrediet, medestichter van de zeer sterke Akademische Club «Nos jungit Academia» te Leuven en haar eerste voorzitter. Hij zetelde in de Economische Raad voor Brabant, was lid van het Vlaams Economisch Verbond en van tal van andere verenigingen.

Pas terug uit Cambodja werd hij door zijn confraters onder algemeen applaus in 1957 tot stafhouder verkozen tot 1959; opnieuw voor de rechterlijke jaren 1961-63 en 1964-66; (de stafhouder verkozen voor het jaar 1963-64 werd in 1964 tot referendaris

benoemd); zijn ambtsperiode 1965-66 heeft Mr. Raport niet meer tot haar einde kunnen vervullen.

Hij was een voorbeeldig stafhouder die met grote kiesheid en handigheid de wrijvingen en onenigheden tussen confraters wist bij te leggen en rechtvaardig kon optreden waar de tucht en de beroepsvoorschriften moesten nageleefd worden.

Zijn aktiviteit als advocaat en als stafhouder was onbegrensd.

Hij dankte ongetwijfeld zijn werklust aan de mate waarin hij de goede kant van het leven wist te waarderen.

Op 21 september keerde hij 's avonds met de heer Procureur des Konings te Leuven terug van een ontvangst, aangeboden door de Spaar- en Lijfrentekas ter gelegenheid van haar honderdjarig bestaan.

Op 22 september ging hij 's ochtends zoals iedere dag, op dewelke hij niet in het gerechtshofgebouw diende aanwezig te zijn, in zijn kabinet werken.

Op die middag vond zijn oudste dochter hem zielloos bij zijn werktafel.

Gebogen over de dagtaak was hij rustig de eeuwigheid ingetreden.

De Leuvense Balie verloor een gemoedelijk en trouw confrater en een schitterende stafhouder.

BALIELEVEN

De Vlaamse Conferentie der Balie van Antwerpen op bezoek bij de Jonge Balie van Breda

Op uitnodiging van de Jonge Balie van Breda gericht tot de Conferentie, en op verzoek van Mr. A. Kinsbergen, hield Mr. K. Van Baarle, oud-voorzitter van de Conferentie, te Breda op vrijdag 26 november 1965 een lezing over de Advokatuur in België. In het prachtige decorum van een 19e eeuwse meesterwoning was omstreeks half zes een zeer groot aantal Bredase confrères samengekomen om deze lezing bij te wonen. Mr. K. Van Baarle, die verschillende jaren in de stad Breda heeft gewoond, had onmiddellijk de juiste toon van hetgeen men in Nederland als een lezing opvat. Door zijn uitgebreide kennis van het verleden en heden der advokatuur in België, door zijn inzichten over de Nederlandse advokatuur en voornamelijk door zijn onmiskenbare grote liefde tot het beroep van advocaat, werd de lezing vlug een gloedvolle uiteenzetting «ex abundantia corde». Vertrekkende van het Dekreet, de tot standkoming er van en de huidige aanpassingen, ontwikkelde Mr. K. Van Baarle de verschillende voorwaarden tot de opname op de tabel, de stage en haar moeilijkheden voor de jongere, de wijze van optreden voor de verschillende rechtbanken, het probleem der associaties, de vrije vestiging in het kader van het Verdrag van Rome. Dat ook de vernederlandsing van het gerecht in Vlaanderen deel uitmaakte van de uiteenzetting hoeft geen betoog. De toestand op taalgebied in het verleden en ook nu nog wekte bij de Nederlandse confrères grote verbazing, evenals de strijd, welke tot het gebruik van het Nederlands in het gerecht nodig was.

Na de schitterende uiteenzetting volgde een vragen-halfuurtje, tijdens hetwelk sommige punten van de uiteenzetting verder werden besproken in een zeer hartelijke sfeer. Tijdens een voortreffelijk souper ging de uitwisseling van gedachten verder tussen de Nederlandse gastheren en de Antwerpse delegatie. De lezing van Mr. K. Van Baarle droeg ongetwijfeld sterk bij tot een grotere toenadering tussen de Balie van Breda en

deze van Antwerpen en wellicht ook tot een grotere steun van de Nederlanders aan de Nederlandse cultuur in België in het algemeen.

Vlaamse Conferentie van de Balie bij het Hof van Beroep te Gent

Van Rubens naar Timmermans

De Vlaamse Conferentie van de balie bij het Hof van Beroep te Gent bleef haar traditie trouw door op 11 november een herfstuistap te maken.

De even traditiegetrouwe autocar bracht het gezelschap eerst naar Brussel, waar een bezoek werd gebracht aan de tentoonstelling «De eeuw van Rubens» in het Museum voor Schone Kunsten.

Deze tentoonstelling maakte reeds ophef voor wij de kans kregen één van de talrijke meesterwerken te bewonderen. Toen een aantal confraters zich vooraf een catalogus wilden aanschaffen... bleken er geen nederlandstalige exemplaren voorradig te zijn. Waren er zoveel meer nederlandstalige dan franstalige bezoekers geweest? Of is het juist dat er dagelijks slechts een vijftigtal nederlandstalige exemplaren worden aangebracht en zal men aan de hand van het verkochte aantal achteraf willen bewijzen dat er veel meer belangstelling bestand bij de franstaligen dan bij de Vlamingen?

Door de Voorzitter van de Vlaamse Conferentie werd overigens een protestbrief gericht aan de bevoegde minister.

Tussen de onvergetelijke schilderijen uit die vermaarde eeuw was het taalincident vlug vergeten. Iedereen betreurde slechts de relatief korte duur van dergelijk onvergetelijk bezoek.

Na het gezellig en smakelijk tafelen aan de Oude Vismarkt te Brussel reden wij naar Lier. Natuurlijk was de Zimmertoren de eerste pleisterplaats. Van al die wijzers, uren, getijden, cijfers en astronomische berekeningen zullen wij toch de meest levendige herinnering bewaren aan de gids, die alleszins onbewust het prettige aan het wetenswaardige paarde.

Vervolgens moest het een stukje vlugger gaan bij een bezoek aan het mooie begijnhof, zijn kerkje (met orgelintermezzo) en de Sint-Gummaruskerk. Want in het prachtige stadhuis (waar nog alleen de gemeenteraad vergadert, huwelijken worden gesloten en... uitzonderlijk eens een receptie wordt gehouden) werden wij verwacht door meester Van Cauwenberghe, schepen van de stad, voor een kijkje, een praatje en een drankje.

Dit laatste was een aperitief voor het souper waarvan wij daarna genoten in de sfeerrijke eetgelegenheid «De Fortuin».

Lierke was weer een plezierke.

ERRATUM

In ons nummer van 5 december 1964. — Kol. 669-670, waarin het artikel verscheen van de Heer Dirickx betreffende de bescherming van het loon der werknemers, komt een storende drukfout voor.

In kol. 669, alinea 4 staat:

gedeelte onder de 5.000 fr. per maand: 1/5.

Het moet zijn:

gedeelte onder de 5.000 fr. per maand: niets.

Mogen wij onze lezers vragen ter plaatse te verbeteren.

TIJDSCHRIFTEN

De Gemeentegids, jg. 1965, nr. 105:

Medisch schooltoezicht. — Vergeet niet te lezen. — U vraagt, wij antwoorden. — Politiehoekje. — C.O.O.-hoekje. — Kortelijn. Met versleten ellebogen.

Bulletin van de E.E.G., jg. 1965, nr. 12:

Enkele kanttekeningen bij het thema: politiek en economie.

Nederlands Juristenblad, jg. 1965, nr. 44/45:

Ingrid Roessel M., Wijziging van huwelijksgoederen-regime door Nederlanders in het buitenland. — Rang, J.F., Vijfendertig jaar medisch tuchtrecht II (slot). — Van Bemmelen J.M., Psychiatrisch juridisch gezelschap. — Van Strij De Regt B.L., Het recht van beroep in de ziekenfondswet.

Weekblad voor Privaatrecht, Notaris-Ambt en Registratie, Jg. 1965, nr. 4885:

Baeteman G., De huidige stand van de hervorming van het huwelijksgoederenrecht in België (IV, slot). — Schot W.A., Enige bespiegelingen over vermogens-, successie- en schenkingsbelasting.

Tijdschrift voor Vennootschappen, Verenigingen en Stichtingen, jg. 1965, nr. 8:

Kleerekoper S., Bezitsvorming door vermogens-aanwasdeling. — Voorthuysen W.D., Enkele aantekeningen over leasing (financieringshuur). — Haccoû J.F., Overlegperikelen. — Lubbers A.G., Si mulier virum supervixerit. — Sneep K., Standaardvoorwaarden voor geruisloze oprichting ener n.v.

Revue du Droit Public et de la Science Politique en France et à l'étranger (Parijs), jgr. 1965, nr. 5:

Amselek P., Les vicissitudes de la compétence juridictionnelle en matière d'atteintes administratives à la liberté individuelle.

Northwestern University Law Review (Chicago), jrg. 1965, nr. 5:

Ketcham O.W., Legal Renaissance in the Juvenile Court. — Havighurst H.C., Principles of Construction and the Parol Evidence Rule as Applied to Releases. — Pearson R.N., Tying Arrangements and Antitrust Policy.

Abonneert U op Rechtskundig Weekblad